

Muzejní noviny

Číslo 26 (2004/2)

Regionální muzeum a galerie v Jičíně

cena 20,- Kč

Přečtěte si... Obce Keteň, Dolany a Bartoušov • Archeologie • Příroda • Památky • Historie jičínského Nového města v době barokní • Josef Štefan Kubín • Jičínská židovská obec 1870-1891 • Mariánská zahrada • Z činnosti RMaG v Jičíně 2004

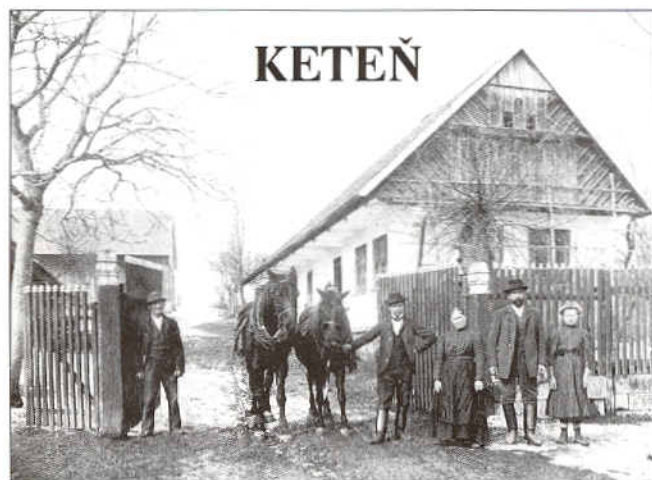
Obce Keteň, Bartoušov a Dolany leží v jihozápadní části bývalého jičínského okresu a spravovány jsou obecním úřadem v Jičíněvsi. Místní název dvou z nich - Ketně a Bartoušova - můžeme vysvětlit podobným způsobem: název Keteň totiž odvozujeme od osobního jména Květen a Bartoušov pak od staročeského jména Bartůš. Předpokládáme přitom, že v nejstarších písemných pramenech nepodložených dějinách obou obcí figuroval člověk toho jména, a že jeho postavení se rovnalo držiteli či přímo zakladateli těchto

Nejstarší zprávy

Nejstarší písemné zprávy o Ketni, Bartoušově i Dolanech se datují do první čtvrtiny 14. století a všechny mají společného jmenovatele - události, které postihly jednoho z drobných zemanů, držitele několika statků na Jičínsku, pana Voka z Rotštejna (*Wok de Rotsteyna*, *Wok de Rotensteina*). Ten totiž vedl nemalé pře s mnoha jinými zemanami, a to nejen jičínskými, ale také turnovskými a mladoboleslavskými. Když začali nepřátelští vladykové plenit Vokovy statky a způsobovali mu tak opakovaně značné škody na koních, dobytku i jiném jeho majetku, pohnal Vok každého z nich před soud, aby se dovolal svého práva. Zápisy půhonných knih desk zemských uvádějí mezi statky vystavenými plnění Vokových nepřátel také vsi Keteň (*in Ketnye*) a Bartoušov (*in Bartussowie*). Záznamy o tomto bezpráví, které řešil soud již v roce 1318, jsou zároveň první písemnou zmínkou o obou obcích. (EMLER, J.

plenili jeho majetek v Údrnicích a za jednoho ze škůdců přitom označil i Budka z Dolan (*Budek de Dolan*) (EMLER, J. *Pozůst-*

chzie de Rotsteyna). Protože měla na statcích svého muže zapsáno věno ve výši 800 hřiven stříbra, měla i ona zájem na soud-

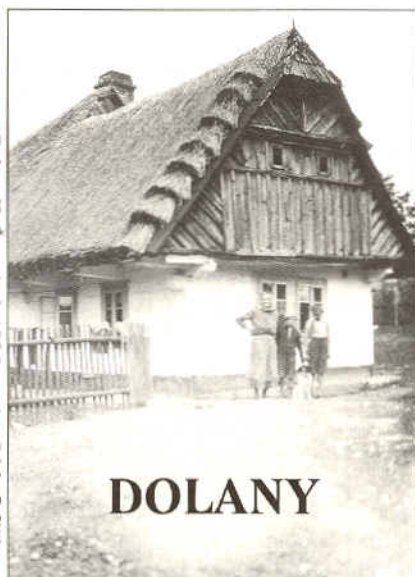
KETEŇ

Keteň - usedlost čp. 32, foto z roku 1912

tatky Desk zemských království Českého roku 1541 pohořalých. Sv.I. Praha 1870, s. 60.).

Komplikovanost a letitou povahu výše naznačených sporů pak dokládají i zprávy z let následujících, v nichž jako poškozená vystupuje navíc i Vokova žena - Rychce z Rotštejna (*Ri-*

ním vyřešení vzniklé situace. V roce 1322 si u zemského soudu stěžovala na Jaroslava z Luh a Bohuslava, Otu a Jana z Labouně, kteří se podle jejich slov zmocnili Bartoušova, Údrnické Lhoty i s tvrzí, dvou dílů Ketně i s keteňským mlýnem a částí vsi Údrnice a všechny tyto

DOLANY

Dolany čp. 17, foto K. Rezníček 1935, archiv RMaG Jičín

vsí. Místní název Dolany pak vysvětluje jednoduše topografické specifikum obce - vsi toho jména, jichž je po republice roztroušeno hned několik, byly totiž pojmenovány podle své charakteristické polohy u řek, potoků a v údolích.

Pozůstatky Desk zemských království Českého roku 1541 pohořalých. Sv.I. Praha 1870, s. 56 a 58.). Dolany se oproti tomu jmenují poprvé až v roce 1322, znovu však v souvislosti podobné: Vok z Rotštejna si tehdy stěžoval na několik zemanů, kteří

BARTOUŠOV

Bartoušov čp. 4, foto J. Trejbal 1941

statky, jejich přináležitosti i práva s nimi spojená, užívají neprávem. Sporné majetkové záležitosti Rotštejnů, které vyvrcholily zjetím pana Voka na tvrzi v Údrnické Lhotě, pak byly soudu předkládány ještě vícekrát, Ketně a Bartoušova se přitom dotkly v letech 1324 a 1325.

O výsledcích soudních řízení nás prameny sice přímo nein-

z Jičíněvsi, Dřevěnice, Labouně, Údrnic či z Mostku. Ten měl nějaký majetek v Bartoušově snad již koncem 14. stol., podle všeho se zde však natrvalo usadil teprve kolem roku 1415. Další z bratrů Labouňských, Bohuněk, je k roku 1360 připomínán jako patron farního kostela v Dolanech. Zemřel v roce 1395, ale již roku 1369 přešlo

Keteň, Dolany a Bartoušov v 15. století

V průběhu století patnáctého se sice Keteň ani Dolany příliš často nepřipomínají, přesto můžeme jejich vývoj této doby alespoň částečně rekonstruovat. O Bartoušově však nemáme zprávy téměř žádné, vyjma několika málo dílčích zmínek z po-

dědkými právy „...ke spasení duše své a svých předkův...“ minoritům kláštera sv. Jakuba v Praze. Birkovo dědictví zahrnovalo podle trhového zápisu 3 kopy 20 grošů ročního platu a dva dvory kmecí, „...na kterýchž sedí Thuoma, Bohuníkova vdova, a Pech“ (EMLER, J. *Pozůstatky Desk zemských království Českého roku 1541 pohořalých*. Sv. II. Praha 1872, s. 373.). Majetek Jana Čeláka z Mečir, zahrnující statky nejen v Ketni, ale také v Dolanech, prodala po Čelákově smrti jeho vdova - Kateřina ze Sekeřic - za 75 kop grošů Bohuslavu Hružovi z Chelčic. Prodej byl stvrzen vkladem do desk zemských datovaným 5. dubnem 1474. Zápis upřesňuje rozsah postupovaného zboží na jeden selský statek v Dolanech a více (nejméně dva) selských statků v Ketni, a to včetně ročních úroků a ostatních práv a svobod ke statkům přináležejícím.

Keteň v 16. století

Koncem 15. století nastal proces scelování drobného zemanského majetku ve velická panství. Při nastalém poklesu hodnoty peněz a vzestupu cen pozemků i hospodářských plodin nemohla již selská půda své drobné zemany uživit, a ti proto své zboží prodávali velkým statkovým pánům v sousedství. Keteň, resp. ta její část, která nebyla ve správě kleriků, byla v této souvislosti připojena k panství veliškému. Stalo se tak nejpozději roku 1487, protože tehdy je již uvedena ve výčtu statků, které jako součást veliškého panství prodával Samuel z Hrádku a z Valečova panu Mikuláši staršímu Trčkoví z Lipy. Po jeho smrti v roce 1509 převzal správu značně rozšířeného rodinného majetku jeho synovec, Mikuláš mladší Trčka z Lipy, po něm přešla v roce 1516 na potomky Mikuláše staršího. Když si tyto rodinné dědictví roku 1533 dělili, připadly velišké statky spolu s dílem Ketně Mikuláši Trčkoví na Veliši - nejmladšímu synovi Mikuláše staršího. Zápis stvrzující platnost vyrovnání obnovil v „pohořalých“ deskách zemských v roce 1542 Mikulášův syn a nový majitel veliškého panství - pan Vilém Trčka na Opočně a na Veliši. Dva roky poté se

Bartoušov, Dolany a Keteň na vojenské mapě Schlikovského panství Josepha Denksteina z roku 1837. Originál uložen v archivu RMaG Jičín.

formují, zaznamenané souvislosti však naznačují, že část majetku pana Voka z Rotštejna, bezpečně pak ves Bartoušov, se po roce 1318 dostala do držení staročeské vládycké rodiny užívající predikátu „z Labouně“. Potvrzují to i zprávy z druhé poloviny 14. a počátku 15. stol., které dokonce jednu z větví tohoto rychle se rozrůstajícího rodu označují přídomkem „z Bartoušova“. V roce 1356 se poprvé připomíná Markvart z Bartoušova, odjinud z Labouně, mj. také majitel dvoru v Údrnicích, zastávající v letech 1393–1396 funkci purkrabího na hradě Veliši. Z několika jeho doložených bratrů měli v Bartoušově své statky také Jindřich z Bartoušova aneb z Labouně, později držitel statku v Hlušicích, vedle něho pak i Jan z Bartoušova a velmi často zmiňovaný Otok z Bartoušova, kterého prameny znají jinak také jako Otika

jeho patronátní právo na Zdeňu, vdovu po Soběhrdovi, po ní pak na Mikeše Drščku z Dolan, připsujícím dolanskému kostelu v roce 1407 roční plat půl druhé kopy v Chyjicích.

Zatímco tedy Dolany byly v této době vsi farní, Bartoušov a Keteň příslušely spolu s obcemi Drahoraz, Bílsko a Pševs k farnímu kostelu sv. Petra a Pavla v Drahorazích. K osudům vsi Ketně v druhé polovině 14. století máme kromě této jen jedinou zmínku, a to sice zápis zaznamenaný v r. 1374 do Soudní knihy města Jičína. Ten nás však jen stroze, bez jakýchkoli jiných souvislostí, zpravuje o tom, že jistá Kačka Kubánová z Ketně (*Kaczka Kubanow[a] de Ketten*), Mareta, Mikeš z Hradiška a Honlík, řečený Pešek, poukazují 30 gr. jakémusi Marešovi, jeho ženě a dětem (MENČÍK, F. *Soudní kniha města Jičína (1362 - 1407)*. Jičín 1898, s. 112, č. 72.).

čátku století, v nichž figuruje již výše zmíněný Jan a Otok z Bartoušova a také Otíkova manželka Jitka. Jiný Jan Bartoušovský z Labouně se v roce 1493 a 1495 objevuje s titulaturou hejtmána kladského v zápisech register kladských a v roce 1498 je pak uveden jako hejtmán na Pardubicích mezi svědky jednoho z právních pořízení zaznamenaného v diplomatáři pana Viléma z Pernštejna. Bližší osudy samotné vsi nám však nejsou známy.

Keteň i Dolany byly v 15. století rozděleny mezi několik různých majitelů. Jména některých z nich zaznamenávají prameny poprvé až v sedmdesátých letech 15. století. Tehdy se jako držitel Ketně připomínají Bernart řečený Bírka z Násilí a Jan Čelák z Mečir. Bírka své keteňské zboží, jež mu bylo předtím odkázáno neznámým kým, postoupil v roce 1477 spolu se svými

Pozdrav z KETNE.

Panorama Ketně. Výřez z pohlednice ze sbírky Ing. K. Čermáka

jako držitel vsi připomíná Věnek Černín z Černína, v roce 1546 se již „podíl na Ketni“ uvádí mezi vlastnickými právy, které za nezletilého Václava Stranika z Kopidlna, dědice střevačského panství, vložili do desk zemských jeho poručníci. Někdy před rokem 1587 se Keten dostala zpět k veliškému panství a byla zahrnuta do odkazu, který tehdy pro své potomky učinil stávající majitel panství - Burian Trčka z Lipy. Jeho dědic - Jan Rudolf Trčka z Lipy - prodal Keten v roce 1606 spolu s celým veliškým panstvím Jindřichu Matyášovi z Thurnu. Druhá část Ketně zůstávala i nadále ve správě pražských minoritů.

Dolany v 16. století

Podobně jako Keten rozšířily také Dolany v 16. století statky veliškého panství. Pro nedostatek pramenných zpráv však můžeme tento převod majetku datovat jen přibližně, a to rozmezím let 1487-1533. Dolany totiž nebyly zahrnuty do výčtu zboží veliškého panství prodáváného v roce 1487 Mikulášu staršímu Trčkovu z Lipy, jmenovány jsou však v roce 1533 mezi vlastnickými právy jeho dědice - Mikuláše Trčky na Veliši. Další zprávou o Dolanech je pak až zápis v obnovených deskách zemských z roku 1543, jímž poručníci Mikulášova nezletilého syna Viléma na Opočně a na Veliši potvrzují, že již před rokem 1541 Mikuláš postoupil dolanské zboží v rozsahu dvou kmecích dvorů s dědinami, loukami a se všemi dalšími příslušenstvími majiteli střevačského panství, Janu Straníkovi z Kopidlna. Ten zemřel pravděpodobně ještě v roce 1543 a rodinné dědictví proto převzal jeho nezletilý syn Václav. Výčet Václavova ma-

jetku, který do desk zemských vložili o tři roky později jeho poručníci, uvádí jako zděděné zboží tvrz, dvůr a městečko Střevač a vedle toho ještě příslušenství v deseti vsích. Kromě výše zmíněného „podílu v Ketni“ byly součástí Václavovy držby také „Dolany celé“. Část nabytého majetku Václav Straník z Kopidlna rozprodal, Dolany si však podržel a ve své poslední vůli sepsané v roce 1572 jimi pro budoucnost zajistil svou ženu Voršilu z Harašova. Někdy po tomto datu se Dolany dostaly zpět k majetku Trčků z Lipy a staly se součástí veliškého panství. V roce 1587 se jmenují mezi statky, které Burian Trčka z Lipy odkázal svým dědicům, v roce 1606 mezi těmi, které Jan Rudolf Trčka z Lipy postoupil Jindřichu Matyášovi z Thurnu. K roku 1616 se v Dolanech vedle těchto statků připomíná ještě svobodný dvůr, jehož majitelem byl Jan Oldřich Klusák z Kostece.

Bartoušov v 16. století

Také bartoušovské statky vystřídal v průběhu 16. století

řadu majitelů a postupně tak příslušely pod správu několika různých panství. V roce 1511 se na zdejší tvrz připomíná Jan Bilský z Kašisova, po něm pak Jan Straník z Kopidlna, pán na Střevači, který Bartoušov získal nebo zdědil někdy před rokem 1541. V roce 1543 obnovil Straník vklad do desk zemských, jímž potvrdil převod celého bartoušovského majetku, zahrnujícího tehdy tvrz, ves a několik dvorů, na svou matku - Annu Kaplérku ze Sulevic. V druhé polovině 16. století se Bartoušov stal často prodáváním zbožím a zmiňován je proto především v souvislosti s majetkoprávními převody. Mezi jinými jeho držiteli se v této době připomínají také Věnek Černín z Černína, Vilém Trčka na Opočně a na Veliši, Schellenberkové, či Kapounové ze Svojkova.

Pod vládou Albrechta z Valdštejna

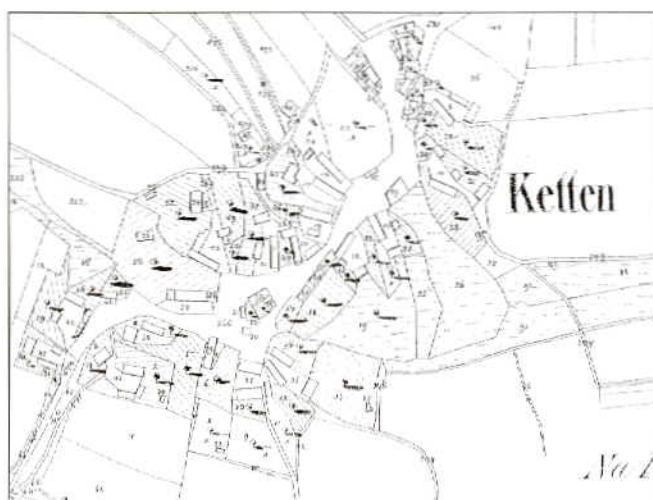
V roce 1606 přešly Dolany spolu s jedním dílem Ketně na Jindřicha Matyáše z Thurnu,

který je jako součást veliškého panství získal od Jana Rudolfa Trčky z Lipy. V jeho správě panství setrvalo až do roku 1621, kdy byl uprchlý Thurn jako jeden z předních účastníků českého stavovského povstání odsouzen ke ztrátě hrdla, cti i veškerého majetku. Velišské statky mu byly zkonfiskovány a v roce 1622 prodány za 96 643 zl. Albrechtovi z Valdštejna.

Bartoušov byl na počátku 17. století majetkem Kapounů ze Svojkova, od nichž ho roku 1613 získal Hertvík Myška ze Žlunic a na Lužanech. Někdy krátce poté jim své statky rozšířila Marie Magdalena Trčková, roz. z Lobkovic - manželka Jana Rudolfa Trčky z Lipy, která jej však spolu s Kopidlnem a vsí Sylvářův Újezd již v roce 1624 směnila s Valdštejnem, a to za jeho panství Nové Město nad Metují a další drobné zboží (Srov. BÍLEK, T. V. *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618. Díl II.* Praha 1883, s. 783 a 792.).

Keten, Bartoušov i Dolany se tak načas sešly pod správou Valdštejnova rozrůstajícího se frýdlantského panství. „Dolany s kostelem filiálním a díl Ketně“ si Valdštejn ponechal jako statky komorní, tedy od svého panství neoddělitelné, Bartoušov pak v roce 1628 postoupil za 5300 zl. rýn. jako frýdlantské léno Kateřině Gutterdingové ve prospěch jejího nezletilého syna Anastasia (BÍLEK, T. V. *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618. Díl II.* Praha 1883, s. 774.).

Valdštejnovo promyšlené majetkoprávní rozvrstvení nabytých statků bylo po jeho zavraždění (1634) přeorganizováno císařskými konfiskacemi. Velišské panství, včetně Dolan a dílu Ketně, vše v odhadní ceně 212

Keten na mapě stabilního katastru z r. 1842. Originál uložen v Ústřed. archivu zeměměřictví a katastru Zeměměřického úřadu, Pha

493 zl., bylo roku 1635 postoupeno do správy a o dva roky později za 167 216 zl. pak i dědičně prodáno hraběti Jindřichu Schlikovi. Bartoušov byl propuštěn z manství frýdlantského vévodství a ponechán rodu Gu-

majetku došlo zásluhou Františka Josefa hraběte Schlika na přelomu 17. a 18. století. Kromě Bilského, Chyjic, Jičíněvsi, Vršců, Česova, Drštěkryje, Hubojed, Mackova a Samšiny přikoupil František Josef v roce 1715 ta-

MER, J. G. *Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt. Band Nr. 3.* Prag 1835, s. 108.).

Důležité postavení Bartoušova v politice hrabat Schliků lze jednoduše vysvětlit existencí

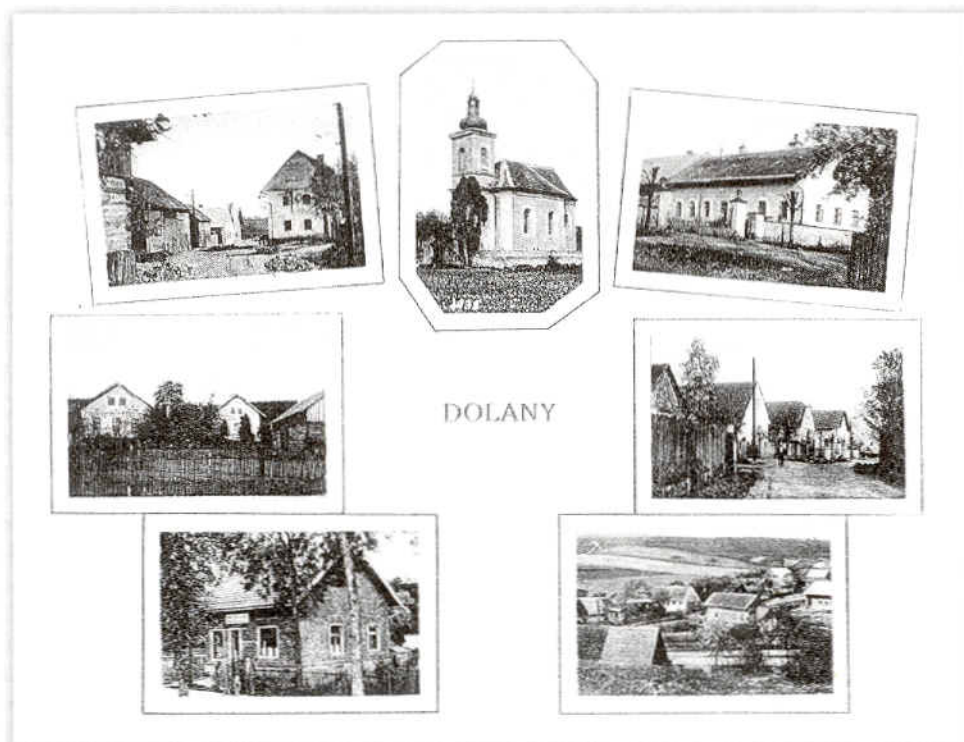
Krakovská z Kolovrat.

V Ketni evidoval katastr dvánáct hospodářů, z nichž sedm obdělávalo půdu o rozloze nad 60 strychů (1 strych = 1 korec = 0,29 ha, v přepočtu tedy 60 strychů = 17,4 ha), tři měli pole s výměrou mezi 30 – 60 strychy (8,7–17,4 ha), půda zbylých dvou nepřesáhla rozsah 5 – 15 strychů (1,45–4,35 ha). Většina keteňských obyvatel se živila předemím, ve fasi (příznání zdanitelného) je navíc evidován jeden tkadlec a jeden šenkýř. Vzhledem k tomu, že v době přípravných prací předcházejících zavedení katastru byla část obce stále ve správě minoritského řádu, nebudou uvedené informace úplné.

V Dolanech bylo ve stejné době třináct hospodářů, osm z nich přitom obdělávalo půdu o výměře nad 60 strychů (17,4 ha), tři selská pole čítala 5 – 15 strychů (1,45 – 4,35 ha), jedno mělo mezi 5 – 15 strychy (1,45 – 4,35 ha) a jedno mezi 15 – 30 strychy (4,35 ha). V obci byl evidován jeden tesař, jeden tkadlec, dva krejčí a jeden panský mlynář, část obyvatel se živila předemím.

Jen šest hospodářů pak bylo evidováno v Bartoušově. Pět z nich mělo půdu minimální rozlohy, tedy do 1 strychu (0,29 ha), pouze jeden hospodář obdělával pole o rozloze větší než 1 strych. Remesla zde zastupoval pekař, řezník, kovář, šafář a panský mlynář.

Celkovou výměrou 724 strychů 30 věrtelů obdělávané půdy byla z uvedených vsí jednoznačně největší Keteň, po ní pak jen s nepatrným odstupem – rozdílem 5 strychů – následovaly Dolany. Také robotní povinnosti pro Keteň a Dolany předepisovala vrchnost v přibližně stejném rozsahu. Trojspřežní koňskou robotu vykonávalo v Ketni devět a v Dolanech osm poddaných po tři dny v týdnu, jeden a půl denní dvojspřežní koňská robotu byla v obou vsích nařízena jednomu poddanému. Povinnost jednodenní ruční roboty se vztahovala na čtyři poddané v Ketni a na šest v Dolanech, dva dny ruční roboty vykonával jeden poddaný z každé vsi. Obě vsi se přitom v rámci celého panství řadily mezi deset největších. Zvlášť velký rozdíl pak vyplývá

Pohlednice Dolan ze sbírky Ing. K. Čermáka

atterdingových. Původní jeho dědic - mladý Anastasius Gutterding - však zboží buď nepřevzal, nebo brzy zemřel, neboť v roce 1644 byl Bartoušov zapsán do desk zemských jako dědičný majetek jeho švagra - Karla Villanyho. Rok nato byl Bartoušov prodán rytíři Matěji Jeníkovi Zásadskému z Gamsendorfu, hejtmanu schlikovských panství.

Začlenění do komplexu schlikovského panství

V souvislosti s událostmi třicetileté války se Keteň, Dolany a krátce poté i Bartoušov staly součástí jičínského panství hrabat Schliků. Jeho základy položil ještě v průběhu válečných let hrabě Jindřich Schlik získkem komplexu sousedících panství Veliš, Kopidlno a Staré Hradky. Dolany a díl Ketně obdržel spolu s velišskými statky v rámci valdštejnských konfiskací, Bartoušov přikoupil v roce 1667 jeho dědic - František Arnošt hrabě Schlik - od Jana Ctibora Zásadského z Gamsendorfu. K dalšímu rozšíření rodinného

ké svobodný dvůr v Dolanech a v roce 1731 dva dvory kmecí v Ketni - tedy díl Ketně, který byl od roku 1477 ve správě minoritského konventu kláštera sv. Jakuba v Praze. Celé schlikovské panství bylo nařízením zemského soudu v osmdesátých letech 17. století rozděleno na čtyři díly: velišský (vokšický), starohradský, kopidlenský, a také díl bartoušovský, k němuž tehdy příslušelo 14 poddanských vsí. Kopidlno a Staré Hradky byly začleněny do schlikovského fideikomisu (svěcenectví, tedy statky nedělitelného rodinného dědictví), Bartoušov a Veliš byly přeměněny na statky alodiální (svobodné šlechtické statky). Tak vznikly dvě části schlikovského panství, z nichž každá měla svou vlastní správu. Ještě v první polovině 18. století byl Bartoušov začleněn spolu se statky Vokšice, Jičíněves, Bilsko, Drštěkryje (s Hubojedy, Samšinou a Mladějovem) v jediné, velišské panství (Veliš – Vokšice), desky zemské ho však ještě dlouho poté evidují pod samostatnou rubrikou (Srov. SOM-

bartoušovského panského dvora. Jeho rozšíření a scelení byl obětován nejen Malý Žitětín (Žitětíněk), ves „*kteřá stávala na stráni pod dotčeným dvorem, majíc naproti sobě v údolí větší ves, Žitětín zvanou*“, ale také půda řady bartoušovských zemědělců, vykoupená a poté přivtělena k půdě panské (MORAVEK, A. Z minulosti obce Bartoušova a bartoušovského dvora. *Sborník muzejního spolku v Jičíně*. 1936, roč. II, č. 3, s. 57.). Žádný zájem však Schlikové neprojevovali o bartoušovskou tvrz, která proto brzy poté, co se dostala do jejich majetku, zpusla a zanikla.

Tereziánský katastr

Blíží představa o tehdejší podobě sledovaných vsí, jejich sociální struktuře i rozsahu a kvalitě půdy, která k nim přináležela, nabízí rozbor tereziánského katastru. V roce 1757, kdy vstoupila v platnost jeho definitivní podoba, spravovala velišské panství, čítající celkem 49 vsí, vdova po Františku Josefu Schlikovi - Anna Josefa

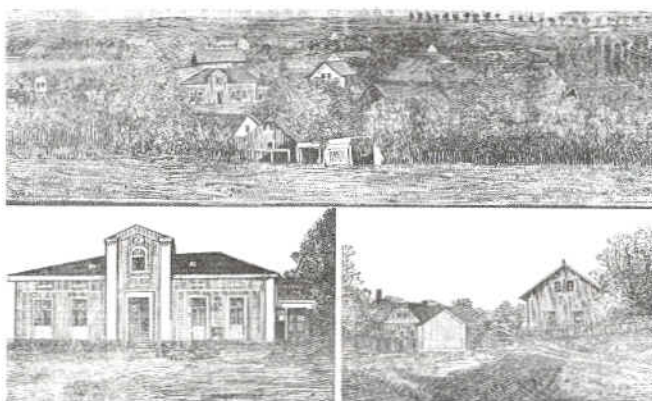
z porovnání keteňských a dolanských poddanských dispozic s Bartoušovem. Rozsah bartoušovské selské půdy např. nepřesáhl 5 strychů 1 větel. Nesrovnatelnost uvedených výměr rustikálu je opět vysvětlitelný zájmem vrchnosti o bartoušovský panský dvůr, jehož cílenému rozšiřování byla postupována i půda poddanská.

Nový vzestup zaznamenal Bartoušov teprve koncem 18. století - v souvislosti se zaváděním tereziánské pozemkové reformy, která rozparcelovala panské dvory a selskou půdu k nim kdysi svedenou vrátila zpět poddaným (tzv. raabizace). Zatímco v roce 1757 byl v Bartoušově evidován jen jeden poddanský dům, uvádí tu josefínský katastr o třicet let později kromě panského dvora a panského ovčína již deset poddanských čísel popisných.

Schlikovského dominia, k němuž vedle bartoušovského dvora příslušelo ještě několik dalších panských dvorů, se pak citelně dotkla prvorepubliková pozemková reforma. Půda dvorů byla rozparcelována a zbytkové velkostatky o rozlohách kolem 50 ha byly přiděleny majetnějším soukromníkům. Z bývalého bartoušovského panského dvora, který měl na počátku 20. století ještě 172,76 ha pozemků, zbyl po rozparcelování zbytkový statek o výměře 44 ha (MORÁVEK, A. Z minulosti obce Bartoušova a bartoušovského dvora. *Sborník muzejního spolku v Jičíně*. 1936, roč. II, č. 3, s. 64.).

Správní začlenění a demografický vývoj obcí po roce 1848

V roce 1848 byly obce Keteň, Bartoušov i Dolany součástí veliško – vokšického panství, zahrnujícího celkem 48 obcí a díly dvou obcí jiných panství. Vlastníkem dominia byl František hrabě Schlik, jemuž náleželo také panství kopidlenské a starohradské. Počtem domů i počtem svých obyvatel patřily všechny tři obce v rámci veliško – vokšického panství mezi středně velké. K roku 1835 žilo v Ketni 175 obyvatel, v Dolanech 167, v Bartoušově pak bylo evidováno celkem 161 obyvatel. S počtem 29 domů byla ze sledovaných obcí největší Keteň, s 25 -

Pohlednice Ketnė z majetku M. Sádla

ti domy ji následovaly Dolany a s 18 Bartoušov. V Ketni tehdy převažovalo zemědělství a ovocnářství, v Dolanech ovocnářství a chov koní, popsán tu byl, stejně jako v Bartoušově, jeden hostinec a jeden mlýn (Srov. SOMMER, J. G. *Königreich Böhmen*

Keteň. Pohlednice vydaná nákladem F. Havíře z Ketnė

statistisch-topographisch dargestellt. Band Nr. 3. Prag 1835, s. 115 a 118-119.).

V rámci nové územní organizace zaváděné s platností od roku 1850 byly obce Keteň a Bartoušov začleněny do okresu Libáň v Jičínském kraji. Po reorganizaci státní správy v roce 1868 se staly součástí soudního okresu Libáň spadajícího pod okresní hejtmanský Jičín. Se statutem osady se ke Ketni již v roce 1850 přičlenila Údrnická Lhota (Oudrnická Lhota), do té doby samostatná, podléhající jen správě jičíneveského vrchnostenského úřadu a robotou příslušná k bartoušovskému panskému dvoru. Kromě správního začlenění byla Ketni a Bartoušovu společná také duchovní správa drahorazského kostela, příslušného až do roku 1787 k farnosti libáňské, a poté přefarovaného ke Kopidlnu. Stejně bylo také přiškolení obou obcí k Drahorazím. Údrnická Lhota podle-

hala farní správě v Libáni.

Dolany byly v roce 1850 začleněny do okresu Jičín pod správou krajského úřadu se sídlem v Jičíně, v roce 1869 se staly součástí soudního okresu Jičín v okresním hejtmanském Jičín. Farní správou příslušely k Veliši, školou povinné děti docházely do Chyjic.

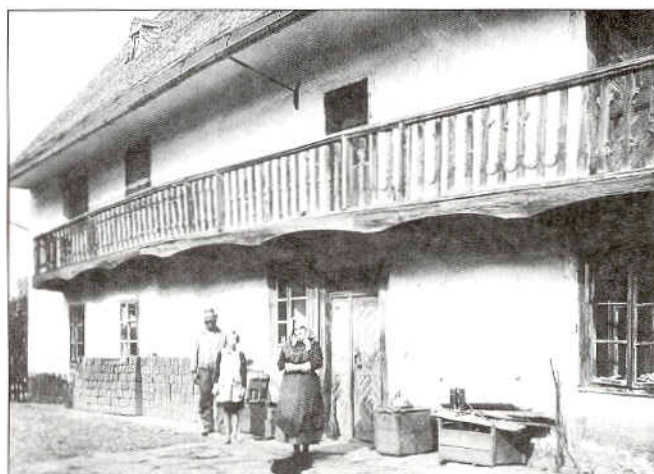
V průběhu druhé poloviny 19. století se Keteň, Bartoušov i Dolany pomalu rozrůstaly. Největší nárůst domů v letech 1848–1900 zaznamenal Bartoušov. Z 19 domů evidovaných zde v roce 1848 se jejich počet do roku 1880 zvýšil na 23, do roku 1900 pak na 27. Celkem 11 nových domů pak bylo v Bartoušově postaveno jen mezi lety 1921–1930. Keteň i Dolany se rozrůstaly daleko pomaleji - v mezidobích statistických průzkumů druhé poloviny 19. století vykazují obě obce v počtu svých domů jen minimální nárůst. V Ketni přibýlo v letech 1848–1900 jen 6 domů, v Dolanech dokonce jen 2. V roce 1930 pak bylo v Ketni evidováno celkem 46 domů a v Dolanech 34. I přes rychlý stavební rozvoj, jaký za první republiky zaznamenal

Bartoušov, zůstávala v roce 1930 počtem svých domů nejmenší obec Keteň.

Demografický vývoj byl ve všech třech obcích v průběhu druhé poloviny 19. a na počátku století dvacátého značně kolísavý. V letech 1848–1890 vzrostl počet keteňských obyvatel ze 188 na 250, poté však pozvolna, ale trvale klesal ke 226 evidovaným v roce 1921 a 196 evidovaným v roce 1930. Podobně se pohyboval také počet obyvatel v Bartoušově. Ze 161 obyvatel zaznamenaných zde v roce 1848 vzrostl jejich počet do roku 1900 na 211, za dalších deset let pak na 222. V následujících desetiletích však počet bartoušovských obyvatel pomalu klesal, takže při sčítání lidu v roce 1930 zde bylo evidováno jen 182 obyvatel. Počet obyvatel v Dolanech vzrůstal oproti uvedeným obcím sice pomaleji, nebyl však v průběhu let 1848–1890 přerušován žádnými výkyvy. Teprve následující desetiletí zasáhlo Dolany citelným odlivem jejich obyvatel: ze 198 lidí evidovaných zde v roce 1890 klesl jejich počet na 167 zaznamenaných při sčítání lidu v roce 1900. Do roku 1921 pak jejich počet klesl na 153, poté znovu nepatrně vzrostl na 160 obyvatel evidovaných v roce 1930.

Živnostenský život obcí

Řemesla a živnosti byla v Ketni, Bartoušově i v Dolanech zastoupena poměrně různorodým výčtem již na počátku 20. století. V roce 1900 bylo v Ketni evidováno celkem 5 živnostníků, kteří nabízeli své služby ze čtyř oborů: vedle kováře J. Krchova,

Dolany čp. 6 - stará výsadní hospoda.

Foto: K. Řezníček, 1935

koláře J. Eliáše a kupce A. Švorce měla obec také dva hostinské - J. Bareše a F. Havíře. Po celém okolí byla tehdy svou kvalitou vyhlášená zejména kolářská výroba rodiny Eliášovy. Do roku 1907 přihlásil svou živnost v Ketni ještě obuvník A. Pelc, nový kovář J. Šneberk a dva krejčí - L. Havelka a F. Rambousek. Ve dvacátých letech 20. století prošla výroba keteňského kováře Josefa Krchova, jemuž se při různých výstavách a jiných podobných příležitostech dostalo také řady oficiálních ocenění. V roce 1924 bylo v obci pět zedníků a dva tesaři, kteří za práci dojížděli i do vzdálenějšího okolí a vedle toho zajišťovali ještě chod svých malých hospodářství. Keteň měla tehdy již jediný hostinec - Jana Havíře, a také jediný obchod se smíšeným zbožím. Vedl ho František

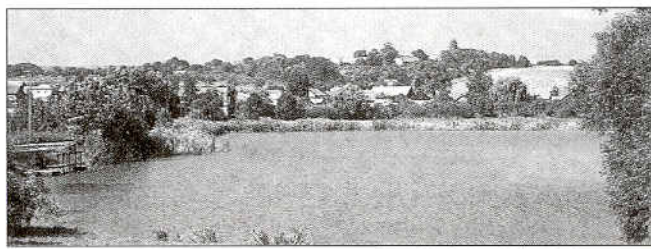
Děti z Bartoušova panu prezidentovi

Starý nápis K. Hrdlička
Hudba složil B. Mašpala

Vondráček, který nakupoval potraviny v širokém obvodu a vozil je také na trh do Prahy. V roce 1927 působili v obci jen dva živnostníci - hostinský a kupec Jan Havíř a kovář A. Talacký, zeť kováře Krchova. V roce 1931 přešla keteňská kovárna na Josefa Prchala, kovářského mistra původem z Dymokur. Dlouho pracoval v Německu v různých továrnách jako dílovedoucí, a než přišel do Ketně, měl pronajatou kovárnu v Kotli u České Lípy.

V Bartoušově provozoval v roce 1900 svou živnost mlynář a krupář V. Vorel, hostinský J. Matějka a drnomistr J. Radvanovský. Do roku 1907 rozšířil jejich počet ještě krejčí V. Odvárko a obuvník V. Prášek, jako majitel bartoušovského parního a vodního mlýna je tehdy uváděn V. Vorel. Za dalších pět let bylo v obci již šest živnostníků,

Bartoušovský rybník. Výřez ze současné pohlednice Jičněvsi.

sortiment nabízených služeb však rozšířila jen živnost švadleny A. Odvárkové. Podobně jako v Ketni byli také v Bartoušově v roce 1927 přihlášení jen dva živnostníci - hostinský J. Matějka a obuvník J. Rančák.

Dolanské živnosti zastupoval v roce 1900 hostinský F. Najvrt (uváděn také jako Nývrt) a mlynář A. Škaloud. Během následujících sedmi let začali svou živnost v obci provozovat také kovář F. Foltů, obchodnice se smíšeným zbožím B. Hlaváčková a nový mlynář A. Šádek. V roce 1912 zde byly přihlášeny jen tři živnosti - mlynářská V. Vágnera, hostinská F. Najvrt a kupecká V. Kulháňka. V roce 1927 byly evidovány živnosti hostinská A. Najvrtové, krejčovská V. Krupičkové a kupecká J. Škalouda.

Podle Adresářů jičínského okresu byl spolkový život v letech 1900-1927 nejbohatší v Dolanech. Již od roku 1900 zde byl evidován dobrovolný spolek hasičský, o dvanáct let později pak již čtyři různé občanské spolky. Vedle hasičů působila v obci také kostelecká Beseda Sv. Čecha, Záložní a spořitelní spolek pro Chyjice a okolí a Agrární organizace. K roku 1927 je však v obci zaznamenán již pouze dobrovolný spolek hasičů. V Bartoušově nebyl podle úředních výkazů let 1900-1912 přihlášen žádný spolek, teprve k roku 1927 je zde evidováno bartoušovské Vodní družstvo. V Ketni byl v průběhu stejného období zaznamenán pouze Dobrovolný spolek hasičů, založený v roce 1909.

Sbor dobrovolných hasičů v Dolanech do roku 1932

Sbor dobrovolných hasičů v Dolanech byl ustaven již v roce 1882. Jeho dlouholetým velitelem, hlavním organizátorem a otcem celé myšlenky byl František Vejlupek, který sboru zís-

kal velkou podporu nejen mezi místním, ale také mezi kosteleckým obyvatelstvem. Hasičský spolek v Dolanech tak od svého počátku disponoval poměrně početnou členskou základnou, a proto i potřebnými finančními prostředky. V dalších letech pak do spolkového rozpočtu přispívala pravidelnými ročními dotacemi také sama obec.

Činnost spolku byla zahájena v lednu roku 1882 slavnostní bohoslužbou v místním kostele. Až do roku 1910 jsou pak jeho dějiny neodmyslitelně spjaty s Františkem Vejlupekem, který funkci velitele a zároveň starosty spolku vykonával celých 27 let. Po něm se v jeho vedení jen do roku 1932 vystříдалo celkem 5 velitelů. Dolanští hasiči zasahovali nejen při požárech v Dolanech, ale často také v okolních obcích.

Důležitou událostí nejen spolkového života, ale i života celé obce byl hasičský župní sjezd, uspořádaný v Dolanech 7. července roku 1929. Podle dobových záznamů se den "k tomu vydařil velmi pěkně a návštěva byla značná." Sjezdu se zúčastnilo celkem 46 hasičských sborů se 642 členy župy jičínské a 2 sbory župy libáňské. Program, připravený pod patronací dolanských hasičů, byl nejen bohatý, ale také divácky atraktivní: po budičku o 6 hodině ranní nastoupily všechny sbory k slavnostnímu uvítání a absolvovaly více než hodinovou slavnostní přehlídku. Následovala oficiální zahajovací řeč, kterou pronesl dolanský starosta, úvodní cvičení školní mládeže a župní valná schůze, která se odbyvala v místním obecním hostinci. V odpoledních hodinách se sbory přesunuly na vyhrazené cvičiště a předvedly svá cvičení "prostná se sekyrkami, samaritánské a cvičení poplachové za účasti sousedních sborů". Program ukončila slavnostní řeč poslance

Bohumíra Bradáče a koncert hudby kosteleckého kapelníka Karla Novotného.

Podobně slavnostní ráz měla pak i oslava padesátého výročí založení sboru, kterou dolanští hasiči uspořádali 15. května 1932, v den, kdy se zároveň konal sjezd rodáků obce Dolan a Kostelce. Dobové zprávy uvádějí, že "za pěkného počasí se slavnost plně vydařila a ustanovení řečníci K. Novotný jako vzdělavatel sboru a řídící učitel Poledne jako župní vzdělavatel promluvili o založení hasičství po stránce vzdělávací a svěpomocné."

Do roku 1932 se o dějiny Sboru dobrovolných hasičů v Dolanech zasloužili nejvíce již jmenovaný František Vejlupek a Bernard Škaloud - oba proto náležitě ocenění čestným členstvím.

Kapitoly z dějin obce Keteň po roce 1918

Dějiny Ketně po roce 1918 přibližují zápisy keteňských kronik - pamětních knih, vedených v obci s určitými přestávkami od roku 1924 až do současnosti. První kronikář obce

Dolany. Výřez z pohlednice.

Josef Hlaváček z čp.15 se ve svém úvodu vrací několika vzpomínkami také k událostem první světové války a k jejímu odrazu v životě keteňských obyvatel. Většina mužů byla tehdy nucena narukovat, řada z nich prošla zajetím nebo byla raněna. Zpět se nevrátili tři z nich - Josef Haken (zemřel v září r. 1914 v Haliči), František Vaňouček (podlehl v roce 1916 v Lublinu následkům svého zranění) a Josef Zikmund (padl v roce 1917 na ruském bojišti).

Život keteňského obyvatelstva byl ve dvacátých letech 20. století, jak Kronika uvádí, "...celkem dosti spořádaný." Statistické údaje k tomu dodávají, že v Ketni žilo v roce 1921 celkem 226 obyvatel, z toho 114 mužů a 112 žen. Téměř všichni

z nich se přihlásili k československé národnosti a téměř všichni byli evidováni jako věřící. Keteň přitom patřila mezi ty obce, v nichž velkou podporu získala nově vzniklá československá církev husitská. Z celkového počtu 219 věřících se k jejím stoupencům počítalo 181 obyvatel. Do roku 1930 se jejich počet sice snížil, přesto však československá církev husitská zůstávala náboženským vyznáním více než poloviny keteňských obyvatel. Podobný vývoj můžeme ostatně zaznamenat v řadě jiných obcí na Jičínsku, mimo jiné také v Dolanech. Bartoušovští obyvatelé oproti tomu zůstali ve své převaze u vyznání římsko – katolického.

Většina keteňských obyvatel se ve dvacátých letech 20. století živila zemědělstvím. Na okolních polích byla pěstována především cukrová řepa, méně úrodné pozemky pronajímala obec malým zemědělcům. Životní úroveň řady z nich zvýšilo rozparcelování bartoušovského panského dvora v první polovině dvacátých let, neboť tehdy si 24 keteňských zemědělců rozdělilo celkem 36 ha jeho kvalitní půdy.

V roce 1924 byla usnesením obecní rady zřízena obecní knihovna, o čtyři roky později pak její správu převzal Sbor dobrovolných hasičů v Ketni, který se rozhodl vybírat za vypůjčení knih 5 Kč ročně, jednotlivě za knihu pak 10 hal. Ke konci roku 1934 měla knihovna již 71 svazků z různých oborů, mezi nimiž byly „...knihy zábavné, poučné, odborné a cestopisné.“ Většinu z nich pořizovala svým nákladem obec, která si vytyčila dbát o pravidelné rozšiřování knihovního fondu, určitou finanční částkou přispíval Sbor dobrovolných hasičů.

V roce 1925 byla téměř celá Keteň, vyjma asi dvou usedlostí, elektrizována. Práce provedly Družstevní podniky v Dražicích, finanční náklady uhradila půjčka Hospodářské záložny v Libáni, kompenzovaná následnou přírůzkou na obecních daních. „Elektriku,“ jak poznamenává Kronika obce Ketně, „si každý v obci chválí, ale jest to dosti drahé, zvláště světlo.“

V roce 1929 byla dokončena stavba ruční cihelny Josefa Vondráčka. První pec byla stavěna

v roce 1926, druhá o rok později. Cihelna se specializovala pouze na výrobu cihel, ty však měly podle pamětníků vysokou kvalitu a šly proto dobře na odbyt. Výroba byla ukončena v roce 1942.

Velkou událostí byl pro keteňské obyvatele hasičský župní sjezd, který se v obci sešel v roce 1927. Účastnilo se ho celkem 33 hasičských sborů z celého okolí a sborová cvičení, stejně jako odpolední slavnost sklidily velký ohlas nejen u místních obyvatel – „...zvláště se osvědčila hudba pana kapelníka Františka Pliška

Keteň čp. 26 - Hostinec

z Nadslavi.“ Nebylo prý tehdy nikoho, kdo by pamatoval, že by se kdy v Ketni sešlo takové množství lidí najednou. Podobnou událost zaznamenala obec také např. během oslav Mistra Jana Husa, uspořádaných pod protektorátem obecního zastupitelstva dne 6. července roku 1936. Také této akce se účastni-

na místo, kde byla připravena symbolická hranice a keteňský starosta Albert Komárek se svou uvítací řečí. Po projevu studenta práv, Františka Vondráčka, který „...objasn timer život a krutý zápas Mistra Jana Husa...“, zazněly při planoucí hranici národní písně a básně v přednesu keteňských dětí.

„Dne 25. ledna 1938 se objevila na obloze veliká záře, která byla v takovém rozsahu, že není pamětníků něčeho podobného, u nás byla od 8 hodin večer do 11 hodin vidět. Nejvíce krvavá záplava byla mezi devátou a de-

sátou hodinou. Nejdříve byla viděna na straně východní a na straně západní úplně zanikla. Lidé byli tím vyděšeni. Podle záznamů bylo v našich krajinách takového silné záření polární pozorováno v minulém století v říjnu 1836, v říjnu 1870, v únoru 1872 a v září 1898.“

Druhá světová válka zasáhla Keteň již květnovou mobilizací

Keteň - J. Krchov, výroba pluhů

la řada hasičských sborů – keteňský, drahorazský, únětický, bílský, dolanský, kostelecký, chyjický – a „nepřehledné davy lidstva z blízka i z daleka.“ Za hudebního doprovodu se účastníci slavnosti přesunuli z návsi

kterí nerukovali, museli podřídit svůj život protektorátním nařízením, zákazům a omezením. Krátce po vypuknutí války bylo např. přikázáno zříditi v každé obci zemědělskou a lesní komisi, která měla za povinnost odevzdat soupis již osetých i těch k osevu plánovaných ploch. Po žních již byly určovány dodávky obilí z osetých ploch a určen termín jejich odevzdání. Na sýpce měly být hromádky obilí označeny cedulkami s popisem jejich určení: „samozásobitelská dávka“, „pro setí“, „pro slepice“ a „krmná dávka“. Plánovaná osevní plocha se musela dodržovat, zaveden byl kromě toho povinný osev řepky. Protože odvozy se vztahovaly také na koně, museli hospodáři stále častěji zapřahat volský dobytek.

Předepsané přiděly potravin, zvláště tuků a mléka, byly postupně snižovány a povinné dodávky naopak zvyšovány. V roce 1944 byly např. rozdávány sešitky, do nichž majitelé dojnic museli denně zapisovat, kolik mléka nadojili, kolik si ponechali pro svou spotřebu a kolik ho odevzdali. Také zabíjačky se odbývaly pod přísnou kontrolou – jediné v sobotu a jediné pod dozorem určeného dohlížitele, který měl povinnost ověřit, zda váha zabitého vepře souhlasí s váhou uvedenou v žádosti o povolení porážky. Poté maso orazítkoval a stanovil váhu sádla k odevzdání – ta se v roce 1940 pohybovala mezi 7 – 10 kg. Ceny potravin se neustále zvyšovaly – v roce 1945 to už byla „nouze křížená s bídou...“ – nedostávalo se hlavně tuků a již po dva roky se proto ve vsi lisoval olej z máku. Za cigaretu se tehdy platilo i 10 Kč, a tak se pěstoval tabák, kouřila komonice, bramborová naf...

Dohled nad dodávkami z obce měla hospodářská komise, která sepisovala sčítací archy, rozepisovala jednotlivé dodávky obilí, hovězího i vepřového masa, brambor, vajec, sena i slámy. Množství odváděných dávek byla později odstupňována podle výměry polí. Kronika obce Ketně k tomu dodává, že byly – li dodávky splněny, neměli keteňští obyvatelé takové obavy z pravidelných kontrol. „A když přijde kontrola, obyčejně na mléko, hned celá obec rychlostí

roku 1938. V září rukovali první záložníci, mnoha hospodářům byli pro válečné účely odebráni koně. Již v říjnu 1938 se však všichni vrátili zpět. Okupace a její dopady na civilní keteňské obyvatelstvo měly podobný průběh jako v jiných obcích. Ti,

Keteň čp. 3

blesku je o tom zpravena. Pak se schovává co se dá. A výsledek? Dvanáct slepic se nám udusilo, a tak místo na pole – do Jičína, „hotel u Němců“ – abychom nebyli tak škodní. Ovšemže na černo.“

Již v prvních měsících války se v Ketni rozvinul také výměnný obchod mezi venkovským a městským obyvatelstvem. Zvláště před vánočními svátky prý tehdy po vsi přecházelo mnoho lidí – vzdálených příbuzných nebo známých z měst – kteří sháněli potraviny, zvláště ovoce a „...při zpáteční cestě ještě udiveně z tašky kouká husa, kuře nebo králík.“ V Bartoušově na nádraží vystupovalo z jednoho vlaku údajně 36 i více lidí, kteří se pak rozházeli po okolních vsích, protože potraviny na listky nestačily. Němečtí důstojníci, zvyklí již delší dobu na řízený německý trh, zaplatili prý jednomu z keteňských hospodářů za vykrmenou husu dokonce 500 marek. „A lidé v obci byli čím dál smělejší...“ – obchodovali, tržili a pak nakupovali – zvláště různé stroje, sekačky, mlátičky, řezačky – aby vůbec mohli plnit stále se zvyšující povinnosti odváděných dávek, a také aby mohli vyhovět poptávce rozvíjejícího se černého trhu. Ke konci války chodili už lidé z měst do Ketně najisto a zůstávali zde i několik dní – „...něco ušijí, pospraví i na poli pomáhají. Ušetří si své potravinové listky a za potraviny, které sňali, ještě něco vykšeftují...“.

Podle pamětníků se občané obce v době okupace nebáli ani poslouchat zakázané rozhlasové stanice – věděli v kolik hodin a na jaké vlnové délce volá Londýn a v kolik hodin hovoří Moskva. Jiný případ keteňské

rezistence popisuje Oldřich Patočka, pozdější keteňský kronikář. Podle jeho svědectví se spolu s několika dalšími keteňskými občany pokusil ke konci války zachránit keteňský zvon před povinnou rekvizicí. Byl to prý moc pěkný zvon, jehož jasný hlas bylo slyšet daleko. Pan Patočka vzpomínal, jak kočí u něho zaměstnaný „...vykopat

z nich vydali na státní silnici kácet topoly, aby vytvořili záta-rasy. Tehdy již byly slyšet výstřely z nedaleké Libuně, kde se skutečně bojovalo. Několik dobrovolníků si rozdělilo noční hlídky a po celou noc pak připravovalo střelivo. Celé okolí bylo zatara-seno – zprávy o situaci v okolí získávala Keteň od přednosta bartoušovského nádraží. Dru-hého dne se v Ketni vytvořil revoluční výbor pod vedením Jana Havíře. Všichni občané měli být označeni červenobilou stužkou na rukáve. 7. května všichni očekávali příjezd rus-kých jednotek, obci však zatím projížděli jen Němci – „již bez organizace, bez disciplíny...“. 8. května byla již silnice prázdná, žádná nová kolona němec-kých vojáků se neobjevila. Po osmém hodině však bylo podle pamětníků nad silnicí od Jičína na Kopidlnu zpozorováno leta-

potraviny, mléko, mouka, bram-bory... Denně dojížděl někdo z keteňských do Jičína, aby byla obec informována o vývoji situ-ace. „Vše mělo plynulý chod, lidé byli šťastní, ochotní, uvědomě-li...“. Na 9. května vzpomínal pak Oldřich Patočka takto: „...vše jako v předešlých dnech. Udělají se nejnnutnější práce doma a hned k nádraží. Tam je stále na co se dívat, o čem si po-vidat. O práci na poli nemá ni-kdo zájem – naopak – většina se chodí dívat jak to vypadá jinde – až k Jičínu. A někteří z mládeže? Přisedli si k vojákům a dostali se až k Poděbradům.“ Svě vzpo-minky zakončil větou: „Jak rád jsem se vracel domů, vždyť u nás v okolí nepadl jediný výstřel...“

Mgr. Barbora Klipcová

Keteň po druhé světové válce

Po skončení 2. světové války byl v obci vytvořen Revoluční výbor, v jehož čele se v rychlém sledu vystřídali J. Havíř, J. Du-fek a F. Haken. Za stávkovou činnost byl v Terezíně umučen František Adamec z čp. 27.

Přibližně od roku 1952 je vy-vijen na soukromě hospodařící rolníky tlak, aby spojili své ma-jetky a pole do Jednotného ze-mědělského družstva. Od velkých hospodářů jsou odebírány stroje a jsou soustředovány do trakto-rových stanic. V říjnu 1957 se koná ustavující schůze budoucí-ho JZD a dochází k rozorání me-zí. Pamatují se, jak pole od lesa k obci oralo za sebou 17 párů koní. O rok později je započato se stavbou drůbežárny a kravi-na. 19. června 1958 byla v čp. 17 otevřena prodejna potravin.

Roku 1960 se spojují JZD obcí Keteň, Drahoraz a Pševs v JZD Budoucnost se sídlem v Drahorazi, hospodařící na plo-

Keteň čp. 25, pravděpodobně 1. kréma v obci

Foto z r. 1905

diru na zahrádce, vložil do ní sud a v noci jsme šli všichni pro zvonek. Práce se sundáváním strašná. Moc těžký, nebylo ho za co vzít. Ale podařilo se to a zakopali jsme ho. Jenže se to starosta dozvěděl a zvonek jsem musel vykopat a on ho dal Němcům. Mnoho lidí bylo jeho jednáním roztrpčeno, říkali, že takového zvonku se více Keteň nedodělá.“

Pátý květen roku 1945 je v keteňské Kronice příznačně nadepsán „Pouť a revoluce“. V Ketni se totiž téhož dne, kdy vypuklo pražské povstání, kona-la tradiční pouť. Po prvních výzvách pražského revolučního rozhlasu se lidé začali shromažďovat k živým diskusím – doma prý nikdo, ač měl své rádio, nevydržel. Odpoledne se někteří

dlo s červenou hvězdou. „Před polednem nastal v Jičíně jásot a dunění tanků“. Teprve poté se Rusové objevili i v Ketni – „...celou noc, druhý den, tanky, auta, pak i další dny...“. Začala sbírka pro Prahu – zaslaly se

Keteň - zatrubňování obce, 80. léta 20. století

še 513,6 ha. K 1.1.1964 jsou sloučeny MNV Keteň, Drahoraz a Pševs pod názvem MNV Drahoraz se sídlem v Drahorazi, v r. 1965 také místní požární sbory.

V roce 1969 je zřízen nový most „u Sádlových“ a zatrubněno koryto stoky od čp. 5 k čp. 31. Od r. 1971 je prováděna regulace Keteňského potoka od říčky Leštiny, je započato s budováním kanalizace (ukončena 1977) a v obci je instalován místní rozhlas. Roku 1972 bylo započato se stavbou požární zbrojnice, jejíž stavba byla na přání občanů přeměněna na prodejnu potravin a 15.8.1976 předána spotřebnímu družstvu Jednota Nová Paka do užívání.

V dubnu 1972 bylo provedeno vyasfaltování vozovky v obci a instalováno nové výbojkové osvětlení. JZD Budoucnost je od 1.1.1974 přičleněno ke Státnímu statku Jičín – hospodářství Jičíněves. Zajímavou událost přináší obecní kronika v r. 1984: „*Při sečení řepky na pozemku V Loučkách bylo vyrušeno 7 kusů divokých prasat. 4 kusy byly zastřeleny. Není pamětníka, že by se někdy tato černá zvěř v okolí obce objevila.*“

Od 80. let do současnosti

Od 1. ledna 1985 spadá obec Keteň pod MNV Jičíněves. V obci začíná výstavba rekreačních objektů, provádějí se přestavby a úpravy domů. V únoru 1987 je do obce do č. 13 zaveden první veřejný telefon.

Po roce 1989 jsou občanům Ketně v restitucích navraceny bývalé zemědělské pozemky, na kterých někteří začínají opět soukromě hospodařit. K 31. prosinci 1990 je v obci Keteň trvale hlášeno 58 osob: 39 starších 18 let a 19 osob do 18 let.

V neděli velikonoční 1. dubna 1992 je místními hasiči J. Reslem (čp. 23), M. Sádlem (čp. 25) a A. Vavrkou (čp. 11 Bartoušov) vztyčen Kříž svatý. Byl umístěn mezi dvě lípy zasazené obcí dne 4. května 1919 – tedy v prvním roce výročí vzniku Československého státu. (Lipa blíž ke kovárně čp. 40 nese jméno našeho prvního prezidenta T.G. Masaryka, vzdálenější lipa jméno tehdejšího amerického prezidenta Wilsona.) Do podstavce kříže je zazděna měděná skříňka

s dobovým zápisem a penězi. Litinový kříž je postaven na místě, kde kdysi stával kříž dřevěný, zaniklý stářím v 50. letech.

Na protější straně silnice byla dne 24. prosince zasazena

Keteň - brigádníci při stavbě prodejny

další lipa. Připomíná rozpad Československa a je zároveň symbolem nově vzniklé České republiky (1. ledna 1993).

30. října 1995 bylo započato s bagrováním základů pro novou společenskou místnost vedle prodejny potravin čp. 47. Stavební firma z Lázní Bělohradu zahájila stavební práce 3.11.1995 a 18. května 1996 byla přístavba slavnostně předána veřejnosti do užívání. K 31.12. 1995 je v obci trvale hlášeno 32 osob. V roce 1997 zavedla firma Telecom v obci telefonní přípojky. V témže roce se podílela obec Keteň na daru 100.000 Kč obci Rohatec na Hodonínsku, která byla postižena záplavami. K 31.12.1998 končí pro zadluženost hospodaření v obci Státní statek Jičín.

V letech 1999-2002 provádí Okresní pozemkový úřad Jičín, firmy Agro-Aqua a Georap Pardubice pozemkové úpravy v naší obci. Jsou narovnány hranice katastru s katastry sousedních obcí, vytyčen intravilán obce, provedena je směna pozemků a scelení ve větší celky opatřené novými parcelními čísly. Vyměřeny a omezenikovány jsou i lesy. Aby bylo možno tyto pozemky zpřístupnit, je naplánováno zbudování zpevněných asfaltových cest k nádraží, střešácké a kopnické.

Na počátku nového tisíciletí je v Ketni provedena částečná výměna elektrického vedení, silnice v obci je pokryta živícným kobercem a je instalován místní veřejný rozhlas ovládaný z Jičí-

něvsi. Na posvícení, dne 7. září 2002, je občany pořádán v historii první Sjezd rodáků a přátel obce za účasti 65 občanů. Nová 4m široká asfaltová vozovka vybudovaná roku 2003 firmou

lému pobytu bylo přihlášeno 30 obyvatel.

Miloslav Sádlo, kronikář Ketně

Nejstarším žijícím rodákem z Ketně je středoškolský profesor pan **Jaroslav Brodský**, narozený 6.5.1909, který v současné době žije v Jičíně. Na své dětství v Ketni vzpomíná takto:

“Několik kilometrů severovýchodně od Kopidlna je Keteň – moje rodná obec. V době mého mládí měla kolem 200 obyvatel a asi 40 domů, tedy nevelká vesnice osídlená drobnými a středními zemědělci.

Zvláštní postavení v kraji měla sousední starobylá Drahoraz, o jejímž významu svědčí kostel sv. Petra a Pavla, který stojí na mírném návrší uprostřed vsi. Ke kostelu dal koncem 17. století přistavět Boží hrob „*illustrissimus ac excellentissimus dominus*“ Fr. J. Schlik. Zdejší fara byla nejvýznamnější v celém okolí. Od 14. stol. zde existovala již škola.

V hospodářství byl z důvodů ekonomických veden chov drůbeže a hus. O pastvu hus na polích, nejvydatnější v době posklizňové, kdy bylo na polích co

Letecký snímek Ketně

Keteň čp. 3

blesku je o tom zpravena. Pak se schováva co se dá. A výsledek? Dvanáct slepic se nám udusilo, a tak místo na pole – do Jičína, „hotel u Němců“ – abychom nebyli tak škodní. Ovšemže na černo.“

Již v prvních měsících války se v Ketni rozvinul také výměnný obchod mezi venkovským a městským obyvatelstvem. Zvláště před vánočními svátky prý tehdy po vsi přecházelo mnoho lidí – vzdálených příbuzných nebo známých z měst – kteří sháněli potraviny, zvláště ovoce a „...při zpáteční cestě ještě udiveně z tašky kouká husa, kuře nebo králík.“ V Bartoušově na nádraží vystupovalo z jednoho vlaku údajně 36 i více lidí, kteří se pak rozcházeli po okolních vsích, protože potraviny na listky nestačily. Němečtí důstojníci, zvyklí již delší dobu na řízený německý trh, zaplatili prý jednomu z keteňských hospodářů za vykrmenou husu dokonce 500 marek. „A lidé v obci byli čím dál smělejší...“ – obchodovali, tržili a pak nakupovali – zvláště různé stroje, sekačky, mlátičky, řezačky – aby vůbec mohli plnit stále se zvyšující povinnosti odváděných dávek, a také aby mohli vyhovět poptávce rozvíjejícího se černého trhu. Ke konci války chodili už lidé z měst do Ketně najisto a zůstávali zde i několik dní – „...něco ušijí, pospraví i na poli pomáhají. Ušetří si své potravinové listky a za potraviny, které sehnali, ještě něco vykšeftují...“.

Podle pamětníků se občané obce v době okupace nebáli ani poslouchat zakázané rozhlasové stanice – věděli v kolik hodin a na jaké vlnové délce volá Londýn a v kolik hodin hovoří Moskva. Jiný případ keteňské

rezistence popisuje Oldřich Patočka, pozdější keteňský kronikář. Podle jeho svědectví se spolu s několika dalšími keteňskými občany pokusil ke konci války zachránit keteňský zvon před povinnou rekvizicí. Byl to prý moc pěkný zvon, jehož jasný hlas bylo slyšet daleko. Pan Patočka vzpomínal, jak kočí u něho zaměstnaný „...vykopat

z nich vydali na státní silnici kácet topoly, aby vytvořili záta-rasy. Tehdy již byly slyšet výstřely z nedaleké Libuně, kde se skutečně bojovalo. Několik dobrovolníků si rozdělilo noční hlídky a po celou noc pak připravovalo střelivo. Celé okolí bylo zatara-seno – zprávy o situaci v okolí získávala Keteň od přednosta bartoušovského nádraží. Dru-hého dne se v Ketni vytvořil revoluční výbor pod vedením Jana Haviře. Všichni občané měli být označeni červenobilou stužkou na rukávě. 7. května všichni očekávali příjezd rus-kých jednotek, obci však zatím projížděli jen Němci – „již bez organizace, bez disciplíny...“. 8. května byla již silnice prázdná, žádná nová kolona němec-kých vojáků se neobjevila. Po osm hodině však bylo podle pamětníků nad silnicí od Jičína na Kopidlnu zpozorováno leta-

potraviny, mléko, mouka, brambory... Denně dojížděl někdo z keteňských do Jičína, aby byla obec informována o vývoji situace. „Vše mělo plynulý chod, lidé byli šťastní, ochotní, uvědomě-li...“. Na 9. května vzpomínal pak Oldřich Patočka takto: „...vše jako v předešlých dnech. Udělají se nejnnutnější práce doma a hned k nádraží. Tam je stále na co se dívat, o čem si po-vídat. O práci na poli nemá ni-kdo zájem – naopak – většina se chodí dívat jak to vypadá jinde – až k Jičínu. A někteří z mládeže? Přisedlí si k vojákům a dostali se až k Poděbradům.“ Svě vzpo-mínky zakončil větou: „Jak rád jsem se vracel domů, vždyť u nás v okolí nepadl jediný výstřel...“

Mgr. Barbora Klípcová

Keteň po druhé světové válce

Po skončení 2. světové války byl v obci vytvořen Revoluční výbor, v jehož čele se v rychlém sledu vystřídali J. Haviř, J. Dufek a F. Haken. Za stávkovou činnost byl v Terezíně umučen František Adamec z čp. 27.

Přibližně od roku 1952 je vy-víjen na soukromě hospodařící rolníky tlak, aby spojili své ma-jetky a pole do Jednotného ze-mědělského družstva. Od velkých hospodářů jsou odebírány stroje a jsou soustřeďovány do trakto-rových stanic. V říjnu 1957 se koná ustavující schůze budoucí-ho JZD a dochází k rozorání me-zí. Pamatuji se, jak pole od lesa k obci oralo za sebou 17 párů koní. O rok později je započato se stavbou drůbežárny a kravi-na. 19. června 1958 byla v čp. 17 otevřena prodejna potravin.

Roku 1960 se spojují JZD obci Keteň, Drahoraz a Pševs v JZD Budoucnost se sídlem v Drahorazi, hospodařící na plo-

Keteň čp. 25, pravděpodobně 1. kréma v obci

Foto z r. 1905

diru na zahrádce, vložil do ní sud a v noci jsme šli všichni pro zvonek. Práce se sundáváním strašná. Moc těžký, nebylo ho za co vzít. Ale podařilo se to a zakopali jsme ho. Jenže se to starosta dozvěděl a zvonek jsem musel vykopat a on ho dal Němcům. Mnoho lidí bylo jeho jednáním roztrpčeno, říkali, že takového zvonku se více Keteň nedodělá.“

Pátý květen roku 1945 je v keteňské Kronice příznačně nadepsán „Pouť a revoluce“. V Ketni se totiž téhož dne, kdy vypuklo pražské povstání, kona-la tradiční pouť. Po prvních výzvách pražského revolučního rozhlasu se lidé začali shromažďovat k živým diskusím – doma prý nikdo, ač měl své rádio, nevydržel. Odpoledne se někteří

dlo s červenou hvězdou. „Před polednem nastal v Jičíně jásot a dunění tanků“. Teprve poté se Rusové objevili i v Ketni – „...celou noc, druhý den, tanky, auta, pak i další dny...“. Začala sbírka pro Prahu – zasilaly se

Keteň - zatrubňování obce, 80. léta 20. století

nejvíce zbytků, se staraly i děti předškolního věku. Zakládali jsme ohničky, u kterých jsme se ohřívali a hlavně opékali brambory a dováděli. S úryvkem básně ze školy „*Pasáci, pasáci, sluníčko krvácí nad západem...*“ končila naše každodenní povinnost.

Do školy jsme chodili do Drahoraze; škola byla trojtřídní, v první a druhé třídě 2 roky, ve třetí 4 roky. Ve třídě visel obraz císaře pána a kříž s ukřižovaným Kristem. Před a po vyučování jsme se modlili a jednou za rok na Velký pátek jsme navštívili Boží hrob, kde jsme na katafalgu líbali Ježíše Krista.

V Ketni byla zvláštní stavba hasičského skladiště, ale neexistovala samostatná prodejna. Nákupy se prováděly v obou hostincích, kde byla vyhrazena 1 místnost. Zajímavé obecní stavení byla tzv. pastouška, jejíž obyvatelé měli na starosti zvonici, která byla na vyvýšeném místě v blízkosti pastoušky.

Významnou událostí během války bylo úmrtí císaře Fr. Josefa v r. 1916. Podle pokynů církevních míst se konalo pietní rekviem v chrámu sv. Štěpána ve Vídni a důstojné rozloučení nad kenotafiem ve všech kostelích říše.

Po skončení války se stavěly v obcích památníky na počest padlých a zasazovaly se stromy svobody. Na takovou slavnost se jako přímý účastník dobře pamatuji. Na konci naší vesnice směrem k Drahorazi na mírném svahu se zasadila lipa za účasti celé obce. Pan starosta po uvitání požádal slavnostního řečníka, jímž byl řídící drahorazské školy Jindřich Macoun, aby se ujal slova. Závěrem přednesl jeden žák básně „*Zas stojí tady národ, jak před věky tu stál, a neporučí jemu ni císař ni král...*“

Čas plynul a blížily se podzimní práce, které končily sběrem brambor a sklizní řepy, která, zbavena listů, se vozila do kopidlenského cukrovaru.

Rád bych skončil tyto své reminiscence vzpomínkou poslední, která se týká jen mne – naivního předškoláka. Jednou jsem jel s otcem povozem poprvé do Kopidlna, o kterém jsem jen slyšel. Když jsme přejeli železniční trať a vjeli na okraj města, vyhrkla ze mne udivené slova, která si dodnes pamatuji: „Tolik domů pohromadě!“

Bartoušov - dvůr. Živočišná farma

Novodobá historie Bartoušova

Obec Bartoušov leží při hlavní silnici směru Praha – Krkonoše. Na poměrně rozlehlém území obce žije dnes necelá stovka obyvatel, většinou starousedlíků. Obec se skládá z těchto částí: Bartoušov – obec, Bartoušov – nádraží, Bartoušov – dvůr, Bartoušov – sádka a Bartoušov – Štěkov.

Přibližně v 50. letech byla v obci v č. 19 hospoda U Tryzubských. Později sem byl z budovy pod silnicí přestěhován obchod potravin Jednoty Nová Paka a dále firma Léčivé byliny z Jičína. Nyní je objekt č. 19 v soukromém vlastnictví – od r. 1994 zde existovala prodejna porcelánu, která byla k 1.1.2004 uzavřena. V obci je též budova obecního úřadu, ve které se konají schůze občanů i místního sboru dobrovolných hasičů, druhá část budovy slouží jako hasičská zbrojnice.

Dlouhou dobu byl jediným hromadným dopravním prostředkem vlak. Teprve v r. 1961 zde začala doprava autobusem a to na lince Jičín – Kopidlno – Budčevs – Nečas. Byla postavena plechová čekárna ve směru na Kopidlno, později další na opačné straně ve směru na Jičín. V květnu 2000 byla postavena ve směru na Kopidlno čekárna zděná. Roku 1990 byl v Bartoušově renovován rozvod elektrické energie – byly postaveny nové betonové sloupy a zavedeno nové osvětlení.

Nádraží

Původní vlakové nádraží Bartoušov je vzdáleno od obce asi 1

km a více přiléhá k obci Žitětín, která se nalézá na jeho opačné straně. Plných 111 let museli občané Bartoušova zdolávat tuto vzdálenost. V roce 1992 jsem dostala bláznivý nápad postavit zastávku přímo v obci, abychom my a naše děti nemuseli chodit k vlaku tak daleko. Realizace tohoto plánu se po sehnání 45 razítek ze 6 okresů a stavebního povolení ze Státní správy drah v Praze povedla a 23. května 1993 ve 13 hodin poprvé zastavil vlak v nové stanici. I když jsme malá obec, můžeme se pochlubit novým vlakovým nádražím i zastávkou přímo v obci, kterou využívají

Bartoušov - nově vybudovaná zastávka zprovozněna v r. 1993

i občané z nedaleké Labouně a někdy i z Ketně. Vzhledem k tomu, že zastávka v obci je více využívána, je v budově původního nádraží umístěn sběrný dvůr železného šrotu, což je pro nás výhodně blízko.

Bartoušov - Štěkov. Letecký snímek

Dvůr

Po znárodnění obhospodařoval dvůr Bartoušov Státní statek jako státní podnik. Od roku 1957 se kolem dvora stavěly boudy a výběhy pro kontrolovaný chov prasnic a kanců. Výběhy byly lemovány alejí stromů, cestičky byly uhrabané a upravené. Krmení se rozváželo s koněm na speciálně upraveném vozíku na vodu, syrovátku, zelené krmění, řepu a šroty. Produkty této živočišné výroby se prodávaly na aukcích po celé republice.

Ve dvoře byla také konírna pro 2-3 páry koní, kteří byli využíváni k rozvozům v živočišné výrobě. Později, kolem roku 1963, byl u dvora postaven kravin, kam jsme chodili pro mléko.

Po roce 1991 dostal dvůr v restituci bývalý majitel. V současnosti je zde jenom kravin předělaný na odchov prasat. Boudy zmizely, prostory kolem dvora jsou zarostlé.

Štěkov

Část obce Štěkov tvoří celkem 6 domů za obcí směrem na Labouně. Mezi obcí a Štěkovem se rozkládá rybník, který je dnes součástí schlikovského majetku. Do 90. let minulého století spojovala Štěkov s obcí pouze blátivá polní cesta, která pokračovala dále do lesa. Teprve v r. 1990 byla vybudována současná asfaltová silnice, na jejíž vybudování obci finančně přispěl Státní statek Jičín.

Sádka

Tato samostatná část obce leží naproti nádraží a slouží po celá léta k odchovu rybiho potěru. Rybí násada se pak rozváží do okolních rybníků, mj. i do rybníka ležícího mezi Bartoušovem a Štěkovem.

Jarmila Staníková, Bartoušov

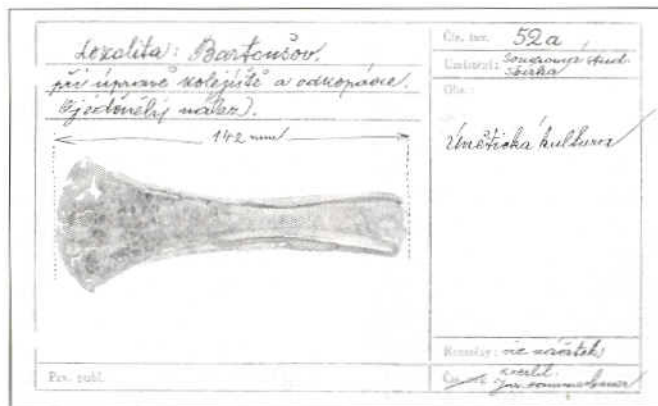
BARTOUŠOV

Přírodní podmínky katastrálního území a dnešní obce Bartoušov - svahy pokryté sprašovou půdou nad tokem řeky Mrliny - umožňovaly osídlení již v mladší době kamenné. V roce 1932 bylo do muzea předáno na poli nalezené masivní ucho velké nádoby - putny a další dva zlomky z nádoby zdobené rytou výzdobou. Všechny střepy lze datovat do 6. tisíciletí př.n.l. a připsat je nositelům kultury s keramikou lineární, tedy prvním zemědělským obyvatelům Jičínska. Sídliště tohoto lidu mohlo sahát až k železniční trati, v její blízkosti byl totiž v roce 1925 nalezen plochý broušený nástroj - sekerka z amfibolového rohonce. Nálezce ji daroval do kopidlenského muzea.

Při upravě kolejí železniční trati, jak stojí na inventární kartě, byla nalezena bronzová sekerka datovaná do starší doby bronzové - kultury únětické. Její nálezy jsou hojné právě na Kopidlensku a Libáňsku. Ze sekerky je v jičínské archeologické sbírce zachována jen její polovi-

nosti zaplavuje řeka Mrlina. Pozdní doba bronzová byla obdobím plošného osídlení Jičínska lidem popelnicových polí kultury slezskoplatěnické. Tento lid zde postavil několik hradů a zvládl hromadnou výrobu bronzových zbraní, ozdob a nástrojů. Období je hodnoceno jako vrchol vývoje v pravěku Jičínska.

V blízkosti stavené železniční stanice byl v roce 1934 nalezen - mimo zlomky keramiky - surovinový odpad z výroby sapropelitových - švartnových náramků. Tim byla zjištěna jedna ze dvou dosud známých dílen v regionu na výrobu náramků datovaná do mladší doby železné - kultury laténské. Nález je uložen v Národním muzeu v Praze. V roce 1935 bylo tamtéž nalezeno laténské železné kopí, pravděpodobně pochází ze zničeného kostrového hrobu. Kopí není zachováno a i jeho nálezové okolnosti nejsou zcela jisté. Původně bylo uloženo v kopidlenské archeologické sbírce.

Bartoušov - kresba sekerky ze starší doby bronzové

na s ostřím. Tato část byla před rokem 1974 podrobena analýze složení kovů a byla označena jako jediný zachovaný kus z hromadného nálezu bronzů starší doby bronzové.

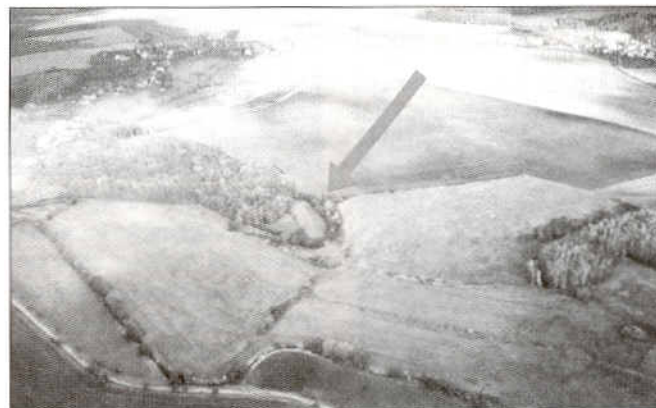
Při stavbě rodinného domu v Bartoušově bylo v roce 2000 zjištěno dosud zcela neznámé pravěké sídliště. Charakteristicky zdobené a svou technologií výroby výrazné střepy nádob datují tyto nálezy do pozdní doby bronzové. Tehdy vrcholilo jedno z klimatických optim, proto bylo možné postavit domy a další objekty až k dnešnímu okraji území, které i v součas-

Další soubor keramiky - zlomky nádob byly nalezeny opět v blízkosti železniční trati. Střepy jsou zdobené rytými obloučky a geometrickou výzdobou a nově jsou datovány do doby stěhování národů do 5. století n.l. Chronologicky jim předcházejí střepy zdobené nehtovitými vrypy datované do mladší doby římské (4. století n.l.) a uložené ve sbírce muzea Jičín.

Při obnově železniční trati byl nalezen rovněž parohový nástroj, který ovšem nelze bez doprovodného archeologického materiálu datovat.

Archeologie

Z uvedeného výčtu je zřejmé, že okoli současné železniční trati je polykulturní lokalitou - tj. místem opakovaného sídlení

Dolany - letecké foto hradiště

foto: PhDr. E. Ulrychová

pro svou příhodnou polohu na jihovýchodním svahu, v blízkosti tekoucí vody a předpokládaných lesních porostů v dostatečném objemu výtěžnosti dřeva.

Závěrečné osídlení místa současně trasy železniční trati Kopidlna - Jičín a jeho okolí představují slovanské kostrové hroby, datované nálezy bronzových esovitých záušnic do 9. století. Pohřebiště dosahovalo velmi pravděpodobně až k žitětin-skému mlýnu, protože i zde byly nalezeny stejné hroby, jeden dokonce se stříbrným nákrčníkem.

Vesnice Bartoušov je, podobně jako většina vsí Jičínska, uvedena v písemných pramenech již od počátku 14. století. Archeologické nálezy tuto dataci podporují. Panské sídlo je zachováno v areálu hospodářského dvora, pravděpodobně je jím stavení čp. 11. K němu patří písemná zmínka o tvrzi k roku 1511. Ves byla během třicetileté války opakovaně zničena švédskými vojáky, kteří měli hlavní tábor v češovských valech a vyjízděli rabovat okolí. Destrukční vrstvy byly dobře patrné v rýhách pro telefonní kabely.

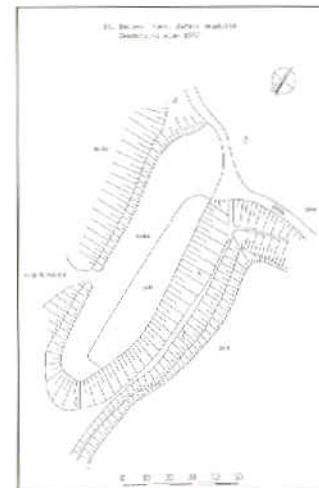
DOLANY

Největší a nejčennější archeologickou památkou Dolan je slovanské hradiště. Má jedno prvenství, je totiž naprosto nejmenší opevněnou polohou na Jičínsku. Jeho vnitřní plocha

zaujímá třetinu hektaru, a přesto je to hradiště dvoudílné. Na okraji plošiny byla těsně nad svahem k Mrlině postavena hradba, která se zachovala v podobě hliněného valu. Může mít dřevěnou vnitřní konstrukci. Tímto valem, v místě vždy vyšší

a bráclově zelené trávy, byl vstup - brána do předhradí. To je od vnitřního hradu - vlastního sídla toho, kdo jej dal postavit - odděleno příkopem a bylo velmi pravděpodobně odděleno i hustým plotem. Východní okraj opevněné plochy je tvořen příkopem zasekaným ve spodní části do opuky. Tak byl hrad (spíše hrádek) oddělen od okolí.

V prikopě bylo při opakovaných sběrech nalezeno celkem třináct střepů. Není to mnoho a ukazuje to na velmi krátkodobé využívání hradu. Ale jeden střep je zdoben vícenásobnou vlnicí a lze jej datovat do 10. století, spíše do první poloviny

Dolany - geodetický plán hradiště

tohoto věku. Hradiště v Dolanech bylo současné s dvěma hradišti v Prachovských skalách (Hrádky a Prachovské sedlo), s jednou z fází osídlení uvnitř

Bartoušov - Svatý Václav
Foto: PhDr. D. Linková

Václava z r.1735. Jedná se o práci neznámého autora. Socha vykazuje velmi znatelné barokní prvky především na soklu, který je velmi mohutný, skládající se ze tří barokně profilovaných kvádrů, v zadní partii sestavených do půlobloubku. V přední části ústředního soklu se nacházel patrně figurální reliéf, dnes bohužel již neznatelný, na bocích s výraznými volutami. Horní vrstvená obloukově profilovaná římsa se zužuje do konického, opět volutami zdobeného podstavce, nesoucího vlastní plastiku sv. Václava. Světec je zpodobněn v tradičním pojetí, pravou rukou si přidržuje praporec a levou se opírá o štít.

DOLANY

Kostel svatého Matouše v Dolanech

Na volném rovinatém prostanství uvnitř obce, obehnané nevysokou kamennou ohradní zdí uprostřed bývalého hřbitova, stojí malý kostel, jenž byl kdysi zasvěcen svatému Matouši. Apoštol Matouš je v biblické kultuře uváděn jako jeden z dvanácti učedníků, které si Ježíš vybral za své nejbližší druhy, zvěstovatele a šířitele svého evangelia (tj. příznivé zprávy, dobrého poselství), a je patronem celních a daňových úředníků.

Celá stavba byla vystavěna v důsledně dodržené podélné symetrii. Barokní stavbě dominuje hranolová věž umístěná na podélné ose chrámu završená cibulovou bání s lucernou. Loď kostela je čtvercového půdory-

su, na níž v zadní části navazuje apside přerůstající v půlkruhové presbyterium. Půlkruhově zaklenutá okna jsou v bočních průčelích lodi rozmístěna do dvou os, v presbyteriu do jedné, v patře věže do všech čtyř stran. Okna věže jsou osazena do kamenného ostění s vrcholovým a bočními klenáky, okna lodi do hladké štukové šambrány obdobného tvaru ovšem se skoseným parapetem. Okenní výplně jsou ocelovým rámem členěny do osmi polí, jednotlivá pole vyskládána ze čtverečků čírého skla spojených olověnými pásky. Po stranách věže v přízemí a v zadním průčelí presbyteria jsou v jednoduché štukové šambráně okna kruhová s výplní členěnou do ocelového kříže.

Kostel má dva vchody situované na podélnou osu chrámu. Zatímco zadní vchod do presbytáře je lemován jednoduchým kamenným portálem, hlavní vstup do kostela je zdoben por-

Fasáda kostela je zdobena podstřešními římsami, věž navíc římsou kordónovou a parapetní. Jednotlivá průčelí jsou členěna lizénovými rámy na nárožích lodi kombinovanými s pilastry s jednoduchými hlavicemi.

Ačkoliv je kostel provizorně zastřešen živěnou krytinou (podle střešního pláště chátrající márnice lze usuzovat, že historickou střešní krytinou této kulturní památky byla pálená bobrovka kladená do koruny), jeho stav je havarijní. Neudržování areálu bývalého hřbitova a jeho zarůstání náletovými rostlinami má velký podíl na počínajících statických poruchách ve zdivu.

Prostředí kulturní památky je citlivě zachované v dostatečné vzdálenosti od stavebních parcel. Kostel svatého Matouše zde stojí třetí století jako němý svědek a pozorovatel života obce a jejích občanů. Jen těžko lze ale spoléhat na patrona daňových úředníků, že se sám zaslouží

Dolany - kostel sv. Matouše

Foto: K. Řezníček, 1935

tálem jemně profilovaným s klenákem a s kamennou supraportou. Supraportu tvoří ladné krivky volutových říms a v čele erb s korunou. Ačkoliv je nápis v erbu již špatně čitelný, je zřejmé, že celý kamenný prvek je velmi hodnotným uměleckým dílem. Dveřní křídla jsou dřevěných rámových konstrukcí s ručně zpracovaným kováním.

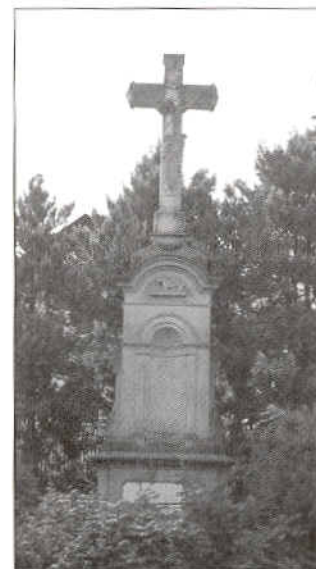
o důstojnou opravu chrámu, jenž mu byl zasvěcen.

Ing. Lenka Nyklová

Ukřižovaný

Na návsi, obklopen bohatou vzrostlou zelení, je umístěn mohutný Krucifix. Je zhotoven z kompaktního pískovce kameníkem Aloisem Khunem z Vojic

v roce 1903. Spodní sokl je umístěn na nízké základové desce a v přední stěně je vsazena bělavá mramorová deska s nápisem: BERÁNKU BOŽÍ/ JENŽ

Dolany - Ukřižovaný
Foto: PhDr. D. Linková

SJÍMÁŠ HRÍCHY SVĚTA/ SMILUJ SE NAD NÁMI!!/ Vzadu na soklu je nápis: POSTAVENO NÁKLADEM OBCE DOLANSKÉ/ L.P. 1903!/. Vpravo v rohu signatura AL. KHUN/ z VOJIC.// Ústřední podstavec je vysoký, kvádrovitý, v dolní části opatřený stupňovitou profilovanou římsou. Jeho přední stěna obsahuje mělkou, prázdnou niku se sloupovím a v horní části zakončenou obloukem. Nad ním je tvarována vodorovná plastická římsička. Z boku přiléhají volutově tvarované segmenty. Podstavec ukončuje obloukovitá profilovaná stupňovitá římsa s volutami a věncem z růží. Pod obloukem je umístěn plastický reliéf Beránka Božího s praporem. Na ústřední sokl nasedá krychlovitá pata vlastního krucifixu s plastikou Ježíše Krista.

Panna Maria s Ježíškem

Na konci vesnice u silnice, směřující do Chyjc, je situována pískovcová socha Panny Marie s Ježíškem. Jejím zhotovitelem je Jan Sucharda z Nové Paky. Plastika byla vytvořena v roce 1855. Socha je umístěna na soukromém pozemku a majitel si nepřál zveřejnit její popis ani fotografii.

KETEŇ

Ukřižovaný

V centru obce, na návsi, za dřevěným latkovým plotem, ukotveným do kamenných sloupků, stojí od r.1780 plastika Krucifixu. Na základové desce je posazen nižší obdélný kvádr v čelní stěně s vyrytým nápisem: POJÍTEŽ KE MNĚ/VŠICHNI KTE-

Keteň - Ukřižovaný - detail
Foto: PhDr. D. Linková

ŘÍ PRACU/JETE A OBTÍŽENÍ JSTE/A JÁ VÁS ODMĚNÍM... dále nečitelné. Ústřední dřík je vysoký, obdélný, s volutami v dolní části. Čelní stěnu zdobí velký reliéf Panny Marie (dříve polychromovaný, dnes nevhodně natřený žlutou barvou). Dřík je v horní části zakončen vějířovitě se rozšiřující římsou. Nad ní je ukotven Krucifix s půlobloukovitými rameny a velkou reliéfní plastikou Ježíše Krista. Vzádu na patě kříže je nápis: LÉTA PÁNĚ/1780//. Na zadní stěně dříku je datace s textem: OBNOVENO/L.P./1863/ 1906/ 1952/ 2000//.

Ukřižovaný

Na rozcestí silnic do centra obce a směrem do Údrnic mezi dvěma mohutnými lipami, zasaženými zde 4. května 1919, vítá přichozí do obce od roku 1992 Krucifix. Toto místo nebylo vybráno náhodou. Stával zde „od nepaměti“ - patrně od 18. století - dřevěný kříž, jak se o tom

zmiňuje zápis v kronice obce: „v místech těchto stával od nepaměti kříž svatý, dřevěný, který zničen byl sešlostí v letech 1950-1951“.

Krucifix je složen z částí, které v minulosti náležely více objektům. Podstavec je z betonového kvádru a do něho je vsazen litinový Krucifix, původně stojící na hřbitově v Drahorazi.

Kronika se o této události zmiňuje takto: „Kříž litinový je pořízen nákladem obce keteňské za přispění Obecního úřadu v Jičíněvsi a pracovní účasti třech našich hasičů: Josefa Resla z čp.23, Miloslava Sádla z čp.25 a Antonína Veverky ze dvora Bartoušov čp.11“. Do betonového podstavce kříže je osazena měděná zacinovaná schránka, zhotovená mistrem klempířským Jaroslavem Martínkem z města Sázavy s tímto obsahem: „My níže podepsaní sousedé keteňští, v důsledku zachování života duchovního v naší obci, rozhodli jsme se dnes, tj. 19. apríla L.P. 1992 o neděli veliko-

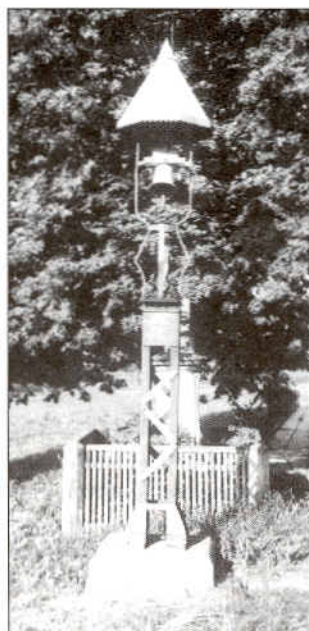

Keteň - Ukřižovaný
Foto: PhDr. D. Linková

noční, vztyčiti tento kříž svatý, na náklady vlastní a obce keteňské. Společně s tímto spisem ukládáme do této schránky měděné tato dnešní platidla kovová 5 Kč, 2 Kč, 1 Kč, 0,50 Kč, 0,20 Kč, 0,10 Kč. Přikládáme dále fotografie zřizovatelů.“

Zvonice

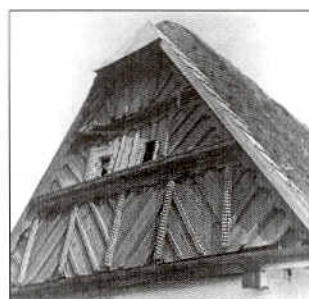
Na návsi vedle Krucifixu najdeme na pískovcové desce ukotvenou zvoničku, zhotovenou ze železných dílců. Postavena zde byla 11. září 1916. Jejím autorem je místní kovář Josef Krchov.

Keteň - Zvonička
Foto: PhDr. E. Ulrychová

NÁRODOPISNÉ
STŘÍPKY

Národopisné řadíme zdejší lidovou architekturu do oblasti domu severovýchodních Čech, který je roubený, přízemní, komorového typu, pouze objekty hospodářského charakteru byly stavěny jako patrové – např. v Dolanech bývalý mlýn čp.11, ale ten je již dnes vyzděný, dále bývalá hospoda čp.6 v Dolanech. Tuto budovu dnes ještě v obci nalezneme, ale již ve velmi bídém stavu a její bývalou krásu připomíná pouze dřevěná pavlač v okapové stěně na nádvorní straně. Patrně nejzachovalejším objektem lidové architektury ze sledovaných obcí je roubenka čp. 2 v Ketni. V této obci jsou i další objekty, ale již značně přestavěné, patrně z důvodů trvalého bydlení – např. čp. 24, 27, 30 a 44. Sbírkový fotoarchiv Regionálního muzea a galerie v Jičíně ukrývá i několik cenných fotografií

Bartoušov čp. 4 - detail štitu
Foto: J. Trejbal, 1941

roubeného domu v Bartoušově čp. 4, jehož střešní krytina ještě v roce 1941 byla došková, ale původní okna byla již tehdy vyměněna za „modernější“. Také v Dolanech se ještě v r. 1935 nacházely objekty, jejichž střešní krytinu tvořily došky (Dolany čp.17).

V Ketni se pouť slavila v neděli v květnu po svátku Nalezení svatého kříže, zpravidla 1. neděle v květnu a posvícení v neděli po sv. Jilji v září, zpravidla 1. neděle v září.

V Bartoušově se slavila pouť 2. neděle v červenci a posvícení poslední neděle před svatou Kateřinou (25. listopadu).

Dolanská pouť se odbyvala druhou neděli v květnu (na sv. Isidora), posvícení původně na sv. Matouše (patron kostela), později bylo přesunuto na sv. Václava.

PhDr. Dagmar Linková

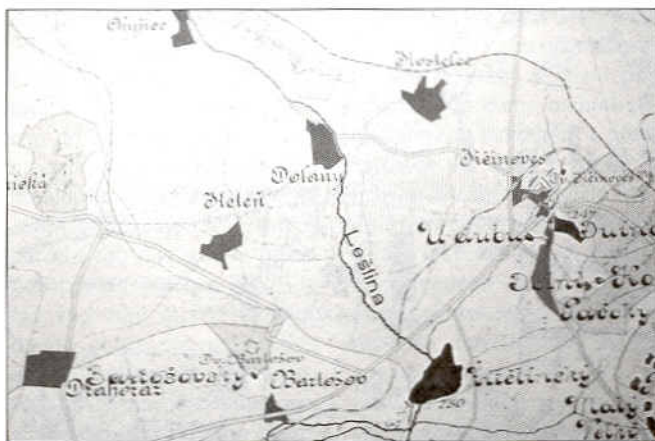
Příroda

Bartoušov, Keteň, Dolany

Podíváme-li se na mapu Jičínského regionu, nalezneme v okolí obcí Bartoušov, Keteň a Dolany jen bílá nevybarvená místa. Blízké okolí těchto obcí je totiž typické zemědělskou výrobou, a je proto tvořeno především poli a loukami. Výjimkou je pouze malý tzv. Panský les sousedící s obcí Dolany a pak rozsáhlé chráněné území Chylická stráň, rozkládající se na mírném jihozápadním svahu mezi obcemi Dolany a Chyjecí. Přijedeme-li do tohoto chráněného území, uvidíme, jak vypadala většina původní vegetace této oblasti. Byla tvořena listnatými lesy s převahou dubu, které nazýváme dubiny a dubohabřiny. Tyto lesy jsou typické řídkým zápojem korun stromů, a proto zde panují příhodné světelné podmínky pro rozvoj bohatého keřového a bylinného patra. Ze vzácných druhů rostlin, které zde můžeme nalézt, jmenujme alespoň lilii zlatohlavou (*Lilium martagon*), aron plamatý (*Arum maculatum*), lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*), náprstník velkokvětý (*Digitalis grandiflora*) a vemeník dvoulístý (*Platanthera bifolia*). Ze živočišných druhů nalezneme v této oblasti typické lesní druhy: my-

šici lesní (*Apodemus flavicollis*), veverku obecnou (*Sciurus vulgaris*), hrdličku divokou (*Streptopelia turtur*), strakapouda velkého (*Dendrocopos major*), lejška černohlavého (*Ficedula hypoleuca*), šoupálka dlouhoprstého (*Certhia familiaris*) a další. Bezobratlé živočichy zastupují v dubových lesích různé druhy střevlíků, žlabetek, ploštic, motýlů. Na duby je svým vývojem vázán i náš největší brouk roháč velký (*Lucanus cervus*). Jeho výskyt však nebyl bohužel v Chyjské stráni prokázán.

Oblast Kopidlenská, do které

Výřez z vodopisné mapy nakreslené A. Jeříčkou v roce 1899
Originál uložen v archivu RMaG Jičín

náleží i obce Keteň, Dolany a Bartošov, nazýváme Mrlinská tabule. Jak již napovídá název je tato oblast typická plošinami a mírnými svahy a rozkládá se v povodí říčky Mrliny. Nejvyšší bod oblasti nalezneme mezi obcemi Keteň a Dolany a je ve výšce 310 m n.m. Obcí Dolany protéká pravý přítok Mrliny – Leština. Na obou tocích bylo zbudováno několik rybníků, dnes obhospodařovaných podnikem Státní rybníkářství Chlumec nad Cidlinou.

Mgr. P. Zíková

Jičínské Nové město v době barokní

Zástavba Jičína se v uplynulých desetiletích nejvíce proměnila v jeho jižní části - na Novém městě. Kromě hrbitovního kostela Panny Marie Bolestné de Sale a zčásti zachované komunikační osy nám dnes již téměř nic nepřipomene dobu jeho založení a jeho vývoj v době baroka. Přesto (anebo právě proto) stojí za pokus zrekonstruovat na základě analýzy dochovaných archivních materiálů jeho podobu, i když ne v úplné celistvosti, spíše jen útržkovitě. Ty okruhy otázek, jež pak zůstanou asi navždy neobjasněny, mohou být zodpovězeny pouhými variantními hypotézami.

Zdroje informací pro vypracování tohoto zadání byly tyto: 1. údaje z pozemkových knih, přehledně zpracované Jar. Menclem v jeho známé publikaci „Historická topografie města Jičína“ z r. 1940, 2. stylizovaný axonometrický pohled na Jičín z r. 1756 od Josefa Sikory, 3. mapa stabilního katastru Jičína z r. 1842 a další plány města z mladšího období a 4. dochované fotografie z depozitářů SOA a RMaG, plány z archivu stavebního odboru MÚ a dobové pohlednice Jičína.

Když Albrecht z Valdštejna v přelomové době třicetileté války vycítil svou šanci a rozehrál svou známou velkolepou partii, octlo se do té doby nevýrazné poddanské město Jičín spíše shodou náhod v centru jeho vlivu. K reprezentaci určené město muselo být zbaveno drobných řemeslníků a jejich nevý-

stavných domků. Pro ně zamýšlel Valdštejn vybudovat v dosahu centra město nové, jež by poskytováním svých služeb uspokojovalo především potřeby jeho dvora a armády. Pohlédneme-li na mapu, pro výběr stavebního místa neměl vévoda příliš na výběr. Určujícími hledisky bylo zejména dobré dopravní napojení a blízkost vodoteče. Obě podmínky splňovalo prostranství na jih od historického jádra města, neboť se nacházelo při silnici na Prahu a obtékal ho meandr řeky Cidliny. Vodní zdroj např. chyběl směrem západním při sobotenské silnici. Plocha na východ od města byla vyhrazena, jak ukazuje Sebergondiniho urbanistický plán, pro další rozvoj Starého města, jež se už do těsných středověkých hradb nemohlo vejít.

Podobný územní plán pro založení Nového města se nezachoval, ba dokonce spíše bude pravdou, že asi ani žádný takový neexistoval. Valdštejnovi architekti totiž v tomto případě neměli moc co na práci. Bylo příliš malé a navíc do značné míry respektovalo, jak si ještě dále ukážeme, starší místní sídelní a dopravní struktury. Přestože se Valdštejn, dobře si vědom svého bohatství a moci, v Jičíně velkoryse rozmáchl, jak dokazují jeho nekompromisní stavební počiny uvnitř Starého města, kdy neváhal zbořit celé bloky domů, v případě založení Nového města si počínal ohleduplněji. Území na jih od Cidliny totiž v té době již nebylo

„zelenou loukou“, na níž by se dalo kdekoli stavět. Už zřejmě od středověku se zde živelně formovaly shluky dvorů a zahrad (viz mapa), jež neprodukovaly běžnou zemědělskou výrobu, ale specializovaly se na pěstování zeleniny a ovoce, tedy plodiny, jež byly nabízeny na trzích Starého města. Právě blízkost tohoto odbytu a nezbytného vodního zdroje byla pro toto zaměření rozhodující. Významu tohoto zázemí pro město si byl vědom i Valdštejn, a tak pro vymezení náměstí a přilehlých ulic Nového města zvolil polohu odlehlejší, kde tyto dvorce již byly vystřídány pozemky běžného lánového hospodaření.

Poloha náměstí byla zřejmě vybrána s ohledem na stávající komunikační síť. Jeho severovýchodní roh byl napojen na již existující Zahradnickou ulici, jež možná dále pokračovala jižním směrem (ul. Polní, dnes Karla Vika). Staršího původu je snad i ulice Příčná, jež ústí do náměstí nepřímo excentricky a zcela určitě i šikmá ulice Podhradská. Předvaldštejnská uliční síť mezi Cidlinou a novoměstským náměstím z velké části nenávratně zanikla při demolcích koncem 20. stol. (ulice Butovská, Říční a zčásti Zahradnická). Nejzajímavější vývoj ale prodělala hlavní komunikace pražská. Jak vyplývá ze západní uliční čáry ve Valdštejnově době postavených domů, měla tato silnice v úseku od mostu přes Cidlinu až po dům čp.17 zhruba čochovitý tvar (viz

mapa). Zdá se, že právě zde v tomto na obou koncích přískrceném průhonu lze hledat centrum tohoto předvaldštejnského osídlení. Na jih od čp.17 se průhon opět začal dále rozšiřovat. Druhým velmi zajímavým místem nejasného významu bylo nepravidelné prostranství severovýchodně od náměstí, do něhož ústily ulice Zahradnická, Butovská a Dlouhá. Nejenom významné komunikační napojení tohoto místa, ale především jeho nejvyšší poloha z celého Nového města svádí k úvahám o jeho nadřazeném významu. Na tuto historickou síť cest byly napojeny grunty, dvorce a zahrady, jejichž plochy se podařilo poměrně přesně a věrohodně zrekonstruovat. Neocenitelným zdrojem informací se pro tento záměr (kromě Menclových výpisů z pozemkových knih) stal zmiňovaný Sikorův plán města, který přes určité zkreslování a zjednodušování reality se ukázal být mimořádně spolehlivým. Kromě přesného zakreslení všech existujících domů, vymezení dvorců a ulic zachytil i takové detaily, jako byly např. tzv. malé lipky (lipové stromořadí podél bývalé ulice Říční), či vysoký prkenný plot, tzv. Butovu ohradu na jih od zmíněných lippek. Jak již bylo řečeno, tyto staré dvorce přečkaly Valdštejnovu dobu téměř bez úhony a stejně tak i období následující. Teprve od 18. stol., ale zejména v 19. století, začaly být po částech rozprodávány na stavební parcely a postupně tak zanikaly.

Z výše uvedeného vyplývá, že z celého Nového města Valdštejn nově vymezil pouze ulici Dlouhou, snad krátkou Polní a ovšem ústřední prostor náměstí. Ani tímto tvrzením si však nemůžeme být stoprocentně jisti. Je možné, že i v některém z těchto míst respektoval starší komunikace. Samo náměstí není pravidelným pravouhelným čtyřúhelníkem, ale spíše nepravidelným kosouhelníkem. Na tom má největší vinu jeho jižní strana, kde se nacházel dvůr. Můžeme jenom spekulovat, z jakého důvodu Valdštejn tento pozemek, nalézající se na významném místě, jako jediný nevykoupil. Možným vysvětlením může být snad fakt, že byl v držení významné jičínské měšťanské rodiny Halánků, jež si jeho vlastnictví dokázala uhájit. Pro novoměstské náměstí to však nebylo dobré řešení. I když byl později dvůr rozprodán stavebníkům, tato strana nebyla nikdy kompaktně a plánovitě zastavěna a nepůsobila „městsky“. Stojí za zaznamenání, že protilehlá, tedy nově vymezená severní strana náměstí, je s touto jižní téměř přesně rovnoběžná. Alespoň zde vidíme jakýsi pokus o geometrickou pravidelnost. Fronta domů, postavených na západní straně náměstí podél starší regulační čáry, byla prohnutá. Až teprve koncem 19. stol. došlo k jejímu napřimění a přisazení nově postavených domů k vybudované císařské silnici podél nově stanovené uliční čáry. Domy, zejména v severní části, se posunuly o více než 10 m na východ (viz mapa). Starobylý průhon tak zanikl. Prostor náměstí zčásti vyplňoval rybníček Jordánek (na Sikorově plánu jsou dokonce kresleny vodní plochy dvě) a zhruba uprostřed stávala Boží muka na vysokém íonském sloupu.

Obytné domy, jež se stavěly v krátké době Valdštejnovy hvězdné éry na Novém městě, byly vesměs dřevěné. Do r. 1634, tedy do vévodova pádu, jich zde stálo kolem šedesáti. Některé z nich ovšem ještě nebyly dokončené. Parcela mezi čp. 84 a 85 na severní straně náměstí např. nebyla zastavěna nikdy, neboť za Valdštejnova života stavba nebyla zahájena. Co do výstavnosti je možné tyto domy rozdě-

lit do tří typů. Nejprostší se stavěly mimo náměstí, především v Dlouhé ulici. Jednalo se o izolované přízemní domky se štítem do ulice. Byly obývány řemeslníky nečistých řemesel, především koželuhy a jircháři, jež měli své dílny v zadních traktech parcel při strouze. I domy na náměstí se od sebe značně lišily. Na východní straně vyrostly domky pouze přízemní a byly osazeny drobnými řemeslníky. Nejbohatší novoměstští obyvatelé se usadili v domech západ-

Jičín - dům „Na Kocourku“ Originál uložen v archivu RMaG Jičín

ní strany náměstí. Asi polovina z nich, soudě podle Sikorova plánu, byla patrových. Máme málo důkazů, abychom tvrdili, jak uvádí starší literatura, že domy byly stavěny jednotně podle plánů, zpracovaných Valdštejnovou stavební kanceláří. Lze ovšem nalézt některé jednotné prvky, jež scelovaly fasády domů. Pravdě se spíše podobá, že každý stavebník dostal závazný seznam regulativů, jež musel při výstavbě dodržet (např. počet podlaží, podloubí, štít orientovat do ulice, protipožární ochrana apod.). Podloubím byla vybavena většina domů na náměstí: čp. 6, 8-15 (s výjimkou čp. 12), 43-47 a 83-87. Štít do ulice měly všechny, opět s výjimkou čp. 12. Je známo, jaký důraz kladl vévoda na to, aby se domy na Starém městě stavěly z nespalných materiálů, tedy kamenné. Obava z požárů, zvláště ve válečné době, byla velká. Dřevěné Nové město bylo ohroženo nejvíce. I zde nějaká opatření musela být podniknuta. Jedná se jenom o domněnku, ale zaznamenejme ji. Je nápadné, že některé domy na náměstí byly postaveny v izolované poloze. Jsou to vždy ty, jež se nacházejí vždy jako poslední v řadě (čp. 6, 51 a 83). Snad tyto

vzniklé mezery mezi domy měly sloužit k zabránění přeskokování ohně. Možný je ale i jiný výklad. Tyto domy mohou pocházet svým založením z předvaldštejnské doby, a tudíž je nebylo možné začlenit do souvislé fronty domů. Pozoruhodná je ale také výjimečná poloha zmiňovaného domu čp. 12. Protože ležel téměř uprostřed nejdelší souvislé řady domů západní strany náměstí, je možné zdůvodnit jeho polohu (hřeben domu rovnoběžný s re-

měla vrchnost spíše starost o to, aby stávající domy byly obsazeny, než aby se stavěly nové. Teprve v průběhu 18. stol. se díky příznivému demografickému vývoji Nové město rozrostlo asi o 30 nových domů, zejména na jihu podél průhonu (dnešní Poděbradova ulice) a v ulici Butovské, kde vznikly nové parcely postupným rozprodáváním pozemků, patřících ke starobylému domu „Na Kocourku“ (viz obr. 1).

Použití současného termínu občanská vybavenost se pro Nové město 17. a 18. stol. ani nehodí. Pomineme-li kostel P. Marie (jeho stavební vývoj tvoří samostatnou kapitolu) a přilehlý hřbitov, mohli se nemajetní občané k staru dostat do městského špitálu (čp. 1) při hřbitovní zdi (realizováno pouhé torzo Valdštejnova záměru). Jako jeden z mála objektů byl stavěn z kamene. Společenské vyžití nabývaly populární hostince „Na poušti“ (čp. 89) poblíž mostu přes Cidlínu) a na náměstí „U Běláku“ (čp. 83), kde je ostatně restaurační zařízení dodnes (Veselka). V ulici Pod Koželuhy byl v 18. stol. postaven patrový vojenský špitál (čp. 70).

Na samém sklonku barokní éry se císařovna Marie Terezie rozhodla zavést v monarchii evidenci domů a jejich majitelů. A tak v r. 1771 i Nové město navštívila komise, aby provedla číslovaní domů. Díky ní tak máme přesný přehled, kolik objektů se

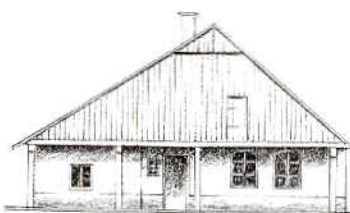

Jičín - požár domu čp. 57 Originál uložen v archivu RMaG Jičín

vě. Nakonec řada z nich zůstala pouze přízemních. Až do konce 17. stol. se zde, vyjma dostavby hřbitovního kostela, mnoho nezměnilo. Následkem úbytku počtu obyvatel po třicetileté válce

zde tehdy nacházelo. Komise přidělila novoměstským domům celkem 90 popisných čísel. Trasu její pochůzky můžeme velmi detailně vysledovat. Výchozím bodem byla obvykle nejvýznam-

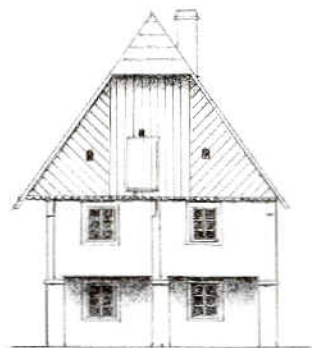
Nákresy autor článku

Obr. 3 čp. 28

nější stavba, v našem případě hřbitovní kostel. Čp.1 tak obdržel výše popisovaný špitál, jenž stál nejbližší. Komise se dále vydala na jih a udělovala čísla při západní straně ulice. U čp.24 tehdejší Nové město končilo, a tak se vracela zpět a čísovala domy na opačné straně. Směr další pochůzky si může čtenář sám snadno nalézt na mapce.

Další významný mezník pro novoměstské historické domy představuje období poslední třetiny 19.stol. Zatímco třicetiletou válku a následujících téměř 150 let přežily tyto stavby celkem bez úhony, osudným se jim stala perioda mohutného hospodářského rozmachu konce 19.stol. Domy přestaly vyhovovat novému standardu a ochrana památek roubené architektury byla tehdy ještě neznámým pojmem. Dle údajů Jar. Mencla

Obr. 4 (čp. 6)

v letech 1873-87 na dvacet těchto starobylých domů vyhořelo a byly nahrazeny objekty zděnými, především na náměstí. Je sice pravdě, že fotografie tehdy již byla známa a nejstarší snímky s jičínskými motivy pocházejí z této doby, zachycují však pouze Staré město. Za zchátralé staré dřevěné domy se město spíše stydělo, než aby je dokumentovalo, či dokonce chránilo. Jejich podoba tak asi pro nás zůstane provždy neznámá. Stejně tak zůstane zahalen tajemstvím, zda četnost požárů byla náhodná, či těmto náho-

dám bylo pomoheno. Pojišťovací podvody jsou staré jako pojišťovnictví samo. Požáry a postupná likvidace těchto domů se odehrávaly i po celé 20. stol. (viz obr.2). Poslední svědek této barokní doby, čp.39, pak byl zbořen v době zcela nedávné.

Díky několika osvětleným fotografům první pol. 20.stol. máme o podobě některých nejdříve vzdorujících domů alespoň útržkovitě znalosti. Vytvořit si z těchto ojedinělých záběrů představu, jak asi vyhlížela souvislá uliční fronta těchto roubených domů, lze jen ztěžka. Z fotografií se podařilo zrekonstruovat alespoň část dnešní Poděbradovy ulice v místě zvaném „Na plácku“ (viz obr.3). Tyto domy však pocházejí až z 18.stol. Vzhledem k tomu, že nebyly postaveny ve stejné době, je každý z nich jiný. Tim se odlišují od domů Valdštejnových, postavených podle popsanych závazných jednotných pravidel.

Z domů na náměstí, jejichž podoba je známá, je nejceněnější bezesporu čp.6 (viz obr. 4), jenž byl zbořen až v r.1933, a tudíž se objevil na několika fotografiích. Vydržel tak dlouho zřejmě právě díky své izolované poloze. Podobně asi vypadaly i ostatní domy této západní strany náměstí. Odlišné snad měly jen podloubí, jež jsou na Sikorově plánu sklenuty obloukovitě. Může však jít o pouhou kreslířskou stylizaci autora. Tento Lachmanův dům vypadá ve svém výrazu tak archaicky, že se nabízí domněnka o jeho předvaldštejnském původu. Pro určitější stanovení jeho stáří však schází dostatek srovnávacího materiálu.

Zato u dvou domů na protější straně náměstí čp.45 a 46 (viz obr.5), jež podlehlý požáru v téže době, známe jejich stáří přesně. Spisovatel Dominik Filip, jenž v čp.45 bydlel v době svých středoškolských studií u svých prarodičů v 90. letech 19.stol., uvádí ve své zčásti autobiogra-

čp. 27

čp. 26

čp. 25

fické knize „Druhým životem“ letopočet z jeho záklopového prkna – 1635. Nízká světlá výška těchto domků v kontrastu s vysokou střešou na ukládání obilí či jiných zemědělských plodin dokumentuje tvrzení, že Nové město mělo až hluboko do

velmi strohým až pochmurným dojmem. Zejména jednoduše svisle bedněné štíty domů potvrzují domněnku odborníků, že zdobné štíty roubené lidové architektury, jež se v našem regionu hojně vyskytují, pocházejí až z vrcholného období

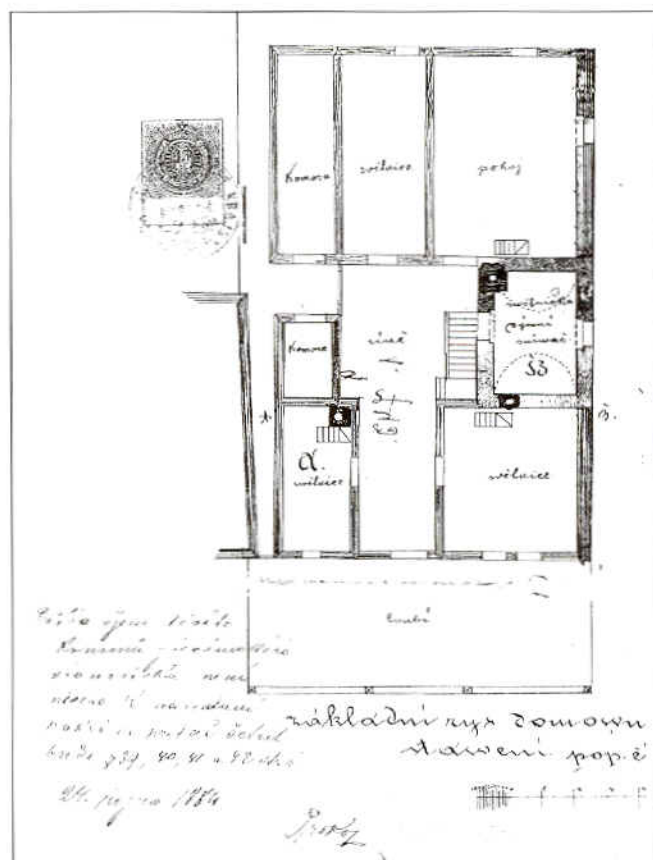

Obr. 5 (čp. 45 a 46)

19.stol. spíše venkovský než městský charakter a řada jeho obyvatel se zabývala, když ne zcela, tedy alespoň zčásti zemědělským hospodařením. Ostatně i Filipův dědeček byl zelinář. Domy ve svém výrazu působí

baroka, tedy z 18.stol.

Díky zachovanému plánu půdorysu z roku 1884 můžeme nahlédnout i dovnitř Filipova domku (viz obr.6). Do objektu se vcházelo z podloubí do síně, kde se vpravo nacházela světni-

Plán domku prarodičů spisovatele D. Filipa čp. 45 z roku 1884

ce se dvěma okny. Sloužila budoucímu spisovateli jako studentský pokojík. Vlevo v malé světničce žila podruhně. Ve středním traktu pod schodištěm na půdu se nacházela černá kuchyně, jež jako jediná místnost byla zděná včetně stropu (valená klenba). Zadní trakt měl dvě místnosti; ve větším bydleli Filipovi prarodiče, v menší jejich dosud neprovdaná dcera. Zbylé dvě místnosti, označené jako komory, byly přístupné zvenku a sloužily již k hospodářským účelům. Z plánu můžeme ještě vyčíst, že oba sousední domy neměly společnou zeď, ale byla mezi nimi úzká, necelý metr široká ulička, jež byla přístupná ze dvorku.

Specialisté na lidovou architekturu začínají psát historii tohoto svého oboru v nejlepším případě od počátku 18. stol. Starší stavby se totiž prakticky nedochovaly. Nejenom proto, že dřevo jako stavební materiál má omezenou životnost, ale i proto, že v 17. stol. se toho u nás mnoho nepostavilo. První pol. tohoto století byla krutě poznamenána třicetiletou válkou, v jeho druhé polovině se obyvatelstvo z válečných útrap vzpamatovávalo. Vývoj v Jičíně šel, alespoň do r. 1634, úplně opačným směrem. Zatímco se všude okolo bořilo, ve Valdštejnově sídelním městě se překotně budovalo. U vědomí této skutečnosti můžeme hovořit o ojedinělém až výjimečném významu této lokality, jejíž studium může ještě přinést řadu dalších poznatků pro českou raně barokní architekturu a urbanismus. I Nové město může pomoci poodhalit ještě nejedno tajemství, zejména co se týče typologie a architektury lidových staveb. Může posunout naše znalosti téměř o celé století zpět, ba dokonce nám může zprostředkovat i nahlédnutí do doby předbělohorské. Do našich řad pak zaměříme kritiku, že před demoličními pracemi nebyly tyto objekty cíleně zdokumentovány, tedy zaměřeny, popsány a zфотографовány.

Ing. K. Čermák

Autor článku děkuje panu Tomáši Holatovi za poskytnutí kopii fotografií, vyhledaných v SOA Jičín a RMaG Jičín.

DÁME POHOV J. Š. KUBÍNOVI?

Jistí „popularizátoři“ hovoří o kloučkovi Kubinovi jako o „malém Štefánkovi“, ale pozor: teprve ve své čtyřiapadesátce připojil Josef Kubín ke svému křestnímu jménu toho Štefana. Jak a proč? – Sám prý se chtěl i svým podpisem nějak odlišit od publikujícího chemika Josefa Kubína. Když byla tedy roku 1918 ustavena Československá republika, rozhodl se vetknout do své vizitky jméno prvního podomního slovenského dráteníka, pastičkáře, kverlačkáře či jehličkáře, který zafuká na jeho pražské dveře. Sláva nápadu!

Slovenského mládencečka v Praze u Kubinů pěkně pohostili. Byl to Štefan Uherko. Jméno Štefan znělo skoro jako Štefánik a zasvitlo našemu jazykovědci a literátu jako pečetiťko soudržnosti s podtatranskou chasou. Výše zmíněný lučebník Josef Kubín prý už se dal o svých chemických bublaninách ani moc nerozepisoval, ale kdož ví...

„Pepiku, tu máš krejcar a kup si bandur!“

Maminka svého Pepika milovala, on měl rád ji, schovával si od ní krejcare, miloval i zemle čili bandury, ale i písničky a průpovídky, co znala a předváděla malá Jičínanka Emča Bartošová, kolářova dcera ze sousedství. Po krejcarech si je od ní kupoval... V otcově krámku na Nyplovně se vpašoval mezi pytle, košíky a soudky, ukusoval a nasával z ovoce a vposlouchával se do šplechtění, klení, bájení a věštění přichozích osob. Krev není voda, někdy se přece jen musel ukázat a projevit. Pošetmo i od podlahy. Když připepřil či přisolil veteránskou besedu či merendu trefným dobře zapamatovaným kupletem o milánské bráně a přisladil ji zkazkou o jedné hříšné taliánské panně, přítomní dospělci si ho začali zapisovat za uši i do party. Pokládali mu prý plno špásových zkušebních otázek, každá prý byla jako oblázek, kdejaký jelimánek by o ně zakopl, ale on se hned tak nezamechtal a z každé své odpovědi

hleděl prý udělat obrázek. A tak přece jen trochu „debatní vozeček popostrčil“. To by tak hrálo, aby si pletl čínskou zeď s jičínskou, Radetzského s Hradeckým a tenoristy s teroristy – a aby roku 1874 o svých desátých narozeninách a o padesátinách Bedřicha Smetany plisnil našeho

„Mladík“ J. Š. Kubín

génia, že se pustil do dvou ovdovělých dam najednou. Vydatnou oporu mívál pacholíček ve vlastním otci Janu Kubinovi, krejčovském synu narozeném roku 1832 v Podhradí u Veliše, nevšedním pamětníku četných českých, bavorských, uherských a sedmihradských patálií, paland a dílen. Sadaření, pletení košíků i starosti hospodářské tatínkovi nedovolily popást se na všech plodech našeho písemnictví. Ale o Erbenovi i o Havlíčkovi a o Husovi prý dobře věděl a o rodinné čtení dbal a s tištěnými novinkami i o nich samých si rád pokoumal a popovídal. Stal se váženým jičínským občanem a díky své veselé mysli a nenuceným čiperným vyprávěnkám vstoupil nakonec i synkovým profesním lidopisným prostřednictvím do zlatého fondu české lidové literatury. Uměl se rozhovět o Bystrozrákém, o princezně Parádýji, o hastrmanu přeskoleném na koňského handlíře, o kuliferdáčcích, o divokých velišských kancích i tancích, ale taky o dáblech prozíravě namlouvaných místními mladíci, které se dovtipily, že čert nikdy nespí. I Pepikova matka přicházela se svými troškami do vypravěčské mlýnice. Mnohé pochytila od domkářky Františky Kocourkové z Brad, která se u Kubinů stavovala na kávu a na

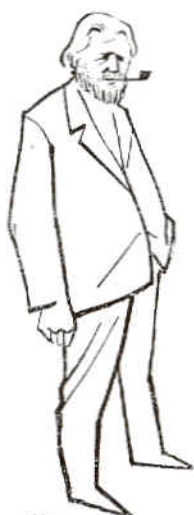
kus řeči, když chodila do Jičína s otýpkami štěpínového dříví anebo s máslem v šátku, ne však s máslem na hlavě. V hlavě samotné to téhle „hovořilce motejlce“ jen vřelo a vířilo. V pozdějším souboru *Lidových povídek z Podkrkonoší* Josefa Štefana Kubína najdeme hned pětadvacet čísel nabitých u ní. Zdržela se v Nyplovně třeba až dlouho do večera, jen aby nepřišla o slovo. Kde jinde najdeme tak skákové necky, takové tatr-mánky, tak krásné z bláta upatčaného prvního člověka, tak zmaňasovaného krkouna a tak překvapivého léčitele jako v jejím repertoáru? – Odstrčit a přetrumfnout se nedala ani „rozezná pohádkářka“ Anna Kulíčková z městského chudobince. Ježek se ji hravě překuklil v prince a labuť v princeznu, Honza i krále překonal... „Mezi sty vyprávěči nestihl jsem osoby, aby s takovou lehkostí líčila děj, slovem tak výmluvným a pohotovým. Tón její mluvy je vždy vřelý, jímavým přízvukem jako by kouzila pohádkové ovzduší,“ čteme v Kubínově notici. „Snad časté vyprávění v kruhu žen, jež svedl s ní stejný osud v nudě stáří, snad kdysi hojný styk s lidmi na trhu vyzbrojil ji těmi přednostmi...“ – O Peliškové mostě se Josefu Kubínovi později rozvyprávěl rozverný Josef Kazda z Dolního Lochova...

Ale zabrzdíme již, uskrovněme zde Kubínovo jičínské gymnaziální i pražské univerzitní studování, bádání a hádání, jeho jičínské i záhumenní profesování, nepitvejme v této chvíli jeho kladské, štrálské a jihočeské sběratelské počiny, vynechme zde zatím jeho francouzská dobrodružství a ponaučení, abychom si mohli tím spíš naznačit, co s ním učinit dál... A co on vyvede s námi...

Patří do starého železa?

Vypěl ve velkého folkloristu, ale žádné orazítkované dobrozdání mu nezjednálo volný průchod všemi stěžejními badatelskými stanicemi. Na každém stanovišti musel započít od kořenů a od pramenů, vždy a všu-

de znovu a znovu nosil na trh svou kůži, než se lidem rozvázaly jazyky a než si mohl přímo z jejich úst ustříhnout nějakou legráčku nebo tesknivku. Kdyby někomu někde na horách sliboval za písničku nebo za báchor ku jeden handur, musel by pak možná vysvětlovat, že bandurem míní žemli, nikoli brambor, ertepli, kobzoli čili pozemní jablko, jemuž ovšem taky patří

JŠ60

J. Š. Kubín v kresbě J. Škopka

vysoké uznání. Kdo je chce sebrat, musí před ním pokleknout... Někde se ještě „plampání před pánem z města“ pokládalo za hřích, někde byl někým oceňován za rozkradače kulturních pokladů i za vyzvědače, ale kde už se s lidmi bez velkých fanfár a trachtací domluvil, rád ho znovu a znovu zvali ke stolu a ke slovu.

Na letošní dubnové jičínské mezinárodní konferenci o Karlu Krausovi a na květnovém rychnovském poláckovském sympoziu jsme si doložili, jak je Kubín moderní svými bajkami, sny i skutky, groteskami i smutky. S Krausem i s Poláčkem se uměl vysmát šalebné pseudomalebně žurnálii a neoplendoval kolem horké kaše.

Kubín se snad nemusel příliš trápit Freudovou psychoanalýzou a nepotřeboval čekat na Miroslava Plzáka ani na Radima Uzla, aby si s jejich pomocí ospravedlnil povídku *Na běhánkách*, zařazenou roku 1946 do čtvrtého svazku *Jivinských rap-sódii* (*Stíny jdou za námi*). Odstartoval ji takto: „Dokud nebylo moderního sportu, lidé sedaví a stojatí hleděli si všelijak svěpo-

moci. Nohy lačnely po doušku běhu a bylo nutno nějak je ukojiti. Toť víme, potřeba hbitého pohybu je tělesný pud, kterého ubývá věkem...“ Kubín ihned zdokumentoval své přesvědčení příběhem mladšího soboteckého kněze, který běhal do Jivína (do Jičína), „aby rozehnal kapku línou krev nebo snad i shodil ze sebe trošku otýlosti – ta mamzelka se ho začíná chytat nějak dotěrně. Vari ode mne, bubřivá kulatino!“ – A tak proháněl velebníček po silnici svoje perka. Vycházel z domova „kolem sedmé navečer, a jak měl za městem volnou silnici, alá, už mu vitr skočil mezi nohy, a milý páter se dal do klusu. Měl-li koho potkat, zvolnil krok, ale pak zas do toho jedna radost. Silnice je až do Jivína jako upínka, pěkně se mu běželo...“ Počítám, že zpozvzdálec pokynul Svaté Anně a Loretě, snad se letmo pozdravil s dršťekryjským publikem, ale určitě už se nezdržel u tamní studánky... Raději zase na chvíli předám slovo reportéru a zkušenému tělocvikovi Kubínovi: „Vánek uháněl s ním, až někdy šosy litaly, vůně luk a lesů mu kořenila chřípí, nohy dychtivě pijou ten běh. Za holinským mostem uhnul na luční pěšinku a Fortnou do města. Na jivinské bráně se tlouklo akorát půldeváté. Hopkem byl v Hamburce, proklouzl siní nahoru a zazvonil na pokojskou...“ – Ano, zpocen a zbrcen býval sobotecký borec do poslední nitky a žilky, v jivinském pohostinství ho sportumilovná a „ke všemu ochotná“

pokojská Mina převlékala do suchého prádla a „všechno se v něm pěnílo“. Čemu se dnes říká harašení, to Kubín nazýval jednak rarášením, jednak rašením ve smyslu „každá taškařice baví jen ve dvou“.

Věc je vážná, lidi by sice neměli žít jako Modrovousové, ale proč by se kvůli tomu měl Kubín pořád odchlupacovat a odpírat si kupříkladu ženění?

Hrabalovi pábítelé jsou téhož rodu jako Kubínovi baječi. Už nad prvními Jivinskými rap-sódii Josefa Štefana Kubína zaaplaudoval Vladislav Vančura v Panorámě neobyčejnému zjevení jazyka a člověka. Svými ilustracemi Kubínova díla se v různých situacích zvěčnili Vlastimil Rada, Antonín Strnadel, Cyril Bouda, Zdeněk Seydl, Jiří Trnka, Adolf Zábranský, Karel Müller, Miroslav Štěpánek a Josef Paukert.

Při Krčkové kapele lidových instrumentů nás i Luba Skořepová rozjaří deklamacemi Kubínových slovních lechtaček i řachtaček, na obrazovku i na stříbrné plátno nám vítězně pronikl mimo jiné Kubínův Fikmik i krejčí Drobinek – a Jan Werich se nám na gramofonové desce převtělil do Kubínova hravého blázna, jenž pokořil nafoukanou princeznu a všecko na zámku roztancoval.

Kubínův Josef, narozený před 140 lety (7. října 1864 v Jičíně), uzavřel svou pozemskou pouť 31. října 1965 v Praze. Otevřel nám víc, než mnozí lidé tuší.

Josef Rodr

J. Š. Kubín ve „zralém věku“

Foto: archiv autora

Jičínská židovská obec v letech 1870 - 1891

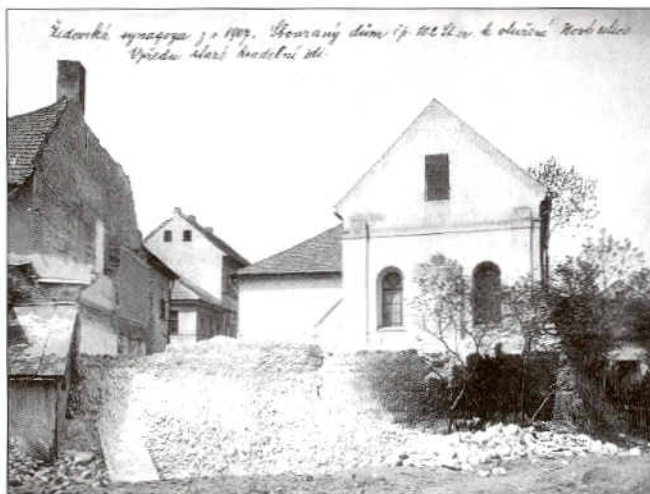
Příprava konference o významném jičínském rodákově Karlu Krausovi, která se ve dnech 21. - 23. dubna uskutečnila v Jičíně, si vyžádala mimo jiné hlubší hledání všech stop po rodině Jakoba Krause v našem městě. To mě přivedlo i do Židovského muzea v Praze, do jehož fondu byly soustředěny všechny archivní materiály židovských komunit z Čech, a tedy i z Jičína. Tam je uložena kromě jiných knih také kniha zápisů z jednání Židovské náboženské obce (KN 6 - sg. 67698) od června 1870 do 4/1 1892. Tento zdroj, který neměl k dispozici prof. Antonín Martinek, dovoluje opravit stručné Martínkovy *Dějiny Židů v Jičíně* (součást díla *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*, 1934), a plastičtěji ukázat život jičínské židovské obce v uvedených letech.

Především se zastavme u ŽIDOVSKÉ ŠKOLY, kde se vyučovalo německy. Řídící učitel Marek Pollak hned v prvním zapsaném zasedání obce 26/6 1870 předložil, nespokojen s malými prostorami v domě č. 80, rezignaci. Obec ji těsným poměrem hlasů 6:4 nepřijala a pro školu najala v říjnu 1870 tři větší místnosti v domě I/II, tj. č. 100, za roční nájem 230 zl. a pak v červnu 1872 celý dům od Herrmanna Kantora za 9150 zl. koupila. Škola měla, patrně od téhož roku, právo veřejnosti (podle dopisu Zemské správy z 20/5 1926 Růženě Pollakové od r. 1872 - SOKA, fond 185, karton 233, věci soukromoprávní "P"), a navštěvovaly ji i děti z katolických rodin. Většinou děti z vrstev citících spíše německy (děti důstojníků a vysokých úředníků), ale i z rodin českých (např. pozdější chirurg a rektor Karlovy univerzity Otakar Kukula nebo ředitel cukrovarů J.L. Kubín). Podle Krakonoše (ročník I, číslo 17 ze 14/9 1879) bylo na židovské škole v roce 1879 34 nežidovských dětí. Škola měla vedle tří učitelů (od podzimu roku 1877) také industriální učitelku pro dívky a těšila se velmi dobré pověsti. Od podzimu 1880 měly křesťanské děti možnost navštěvovat katolické náboženství (v bu-

dové české obecní školy) a od září roku 1890 byl zaveden i předmět český jazyk. Na škole se platilo školné, dlouho 2 zlaté měsíčně, od roku 1887 ve čtyřech třídách podle majetnosti až 4 zlaté.

Škola měla pověst bašty německví v českém Jičíně. Proto také, když si Němci z českých zemí obstrukci v parlamentě a protičeským řáděním v pohraničních oblastech vynutili pád Badeniho vlády a odvolání jejich jazykových nařízení, kterými se měla čeština v úřadech zrovnoprávnit s češtinou, obrátily se protiněmecké a protizidovské bouře v Jičíně 2. a 3. prosince 1897 především proti židovské škole. Při násilném sundávání německých nápisů a vytloukání židovských oken utrpěla škola nejvíce: vytlučeno bylo 80 okenních tabulek! (22/12 1897 žádala Židovská náboženská obec radu města o úhradu 30 zl. 80 kr. za zasklení 80 okenních tabulek na domě č.100, který patří židovské obci. KA 262 MÚ Jičín) Židovská obec pak školu hned v prosinci roku 1897 uzavřela.

O židovskou školu a navíc o kroužek Talmud - Tora, sdružující židovskou mládež k hlubšímu poznávání židovského náboženství, se staral jeden z pěti členů rady obce. Druhý byl představeným SYNAGOGY, kde se

Jičín - bourání zdi u židovské synagogy v roce 1907
Originál uložen v archivu RMaG Jičín

odehrávaly židovské bohoslužby. Synagoga měla svého sluhu, který v ní udržoval pořádek (plat 140 zl. ročně), a také placeného předřikávače složitých židovských modliteb (za sobotu 25 zl.). Třetí vedl pohřební bratrstvo, které obstarávalo pohřby, a staral se o židovský hřbitov. V roce 1886 pořídila obec za 627 zl. nový pohřební vůz a na konci r. 1887 odkoupila od knížete Truttmansdorffa na věčné časy pozemek o ploše 200 čtverečních sáhů vedle hřbitova, aby mohla hřbitov rozšířit. Na základě nabídkového řízení pak stavitel Křenovský z Lužan postavil v druhé polovině roku 1888 kolem hřbitova dnešní zeď a "domek pro mrtvé" na západ-

ní straně. Nebylo by se to bylo obešlo bez dobrovolných darů, a to i těch židů, kteří se z Jičína odstěhovali jinam, především do Vídně.

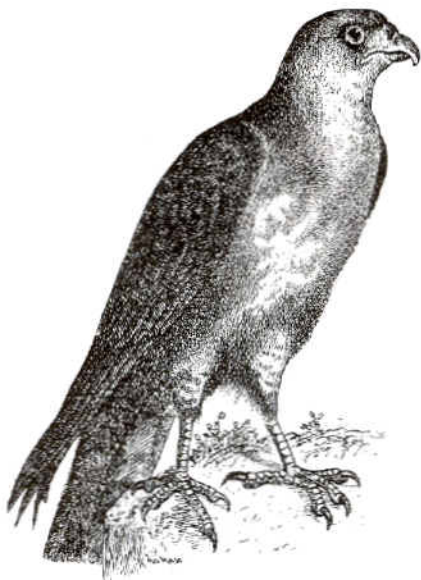
Finanční záležitosti měl na starosti čtvrtý člen výboru - pokladník. Základním zdrojem finančním byly finanční příspěvky členů židovské obce, v sedmdesátých letech dobrovolně. V roce 1880 byli členové obce rozděleni podle své majetnosti do pěti tříd a platili podle svého zařazení 30zl., 22, 16, 8zl. nebo v páté třídě nejchudších 5 zl. ročně. To zajišťovalo příjem 700 zl. Každý rok pak byla k revizím tohoto rozdělení nově volena tříčlenná komise. Druhým pravidelným příjmem byl příjem z pro-

nájmu kostelních lavic - přinášel ročně 260 zl. Schodek samostatného hospodaření židovské školy býval kolem 300 zl. ročně a podařilo se ho odstranit až po zvýšení školného v r. 1887. Obec vydržovala také svého duchovního vůdce - rabína. Do své smrti 1/1 1878 byl jím oblíbený a obecně vážený Abraham Grunfeld. Po jeho smrti neměla jičínská židovská obec na rabíny štěstí. Rychle se v Jičíně střídali. Dostávali plat 1000 zl. ročně. (Všechny finanční údaje jsou z roku 1880).

V čele židovské náboženské obce stál její PŘEDSEDA. Od 13/10 1870 do 5/4 1874 jím byl obchodník Jakob Kraus, otec známého vídeňského literáta Karla Krause, po něm - s pětiměsíční přestávkou - až do 1/4 1883 MUDr. Samuel Klein. Po krátkém předsednictví Sigmunda Hellera byl do čela obce 24/8 1884 zvolen Friedrich (Bedřich) Kantor a po čtyřech letech ho 12/2 1888 vystřídal Gottlieb Schindelka, koncem století Bohumil Šindelka. Byl znovu zvolen 1/1 1892, kdy zápisy v knize, z níž převážně čerpáme, končí. Není vyloučeno, že stál v čele židovské obce nepřetržitě až do kritického prosince roku 1897, kdy prokazatelně jako předseda obce řešil problémy židovské školy.

Vladimír Ůlehla

Z Kablíkovy sbírky ptactva Káně lesní (*Buteo buteo*)

Kulturní krajina, typická pro okolí Bartoušova a přilehlých obcí, je místem výskytu káně lesního (*Buteo buteo*). Většinou je spatříme při krouživém letu nad polem a můžeme slyšet jejich nezaměnitelné mňoukavé volání.

Káně lesní patří mezi částečně tažné druhy: zatímco staří ptáci u nás zůstávají po celou zimu, mladí odlétají na jih. Na jaře se pár většinou vrací na své původní hnízdo, které každým rokem přistavuje, takže vzniká až 1,5 m vysoká stavba. Samice snáší 2-3 vejce, na nichž se při sezení střídá se samcem. Mláďata se líhnou po cca 35 dnech a dalších 40 dní jsou rodiči

krmení na hnízdě. Po opuštění hnízda stáří ještě nějaký čas mláďata dokrmují a rodina se definitivně rozpadá v srpnu před tahem. Počet vyvedených mláďat kolísá s nabídkou potravy a pokud je potravy málo, je slabší mláďe často sourozencem zabito.

Hlavní potravou káně jsou drobní hlodavci a další živočišné do velikosti veverky. Zajíce či dokonce srně káně neuloví, ale často se přizívuje na jejich zdechlinách. V posledních letech můžeme káně vidět na sloupech či stromech podél silnic. Je tomu tak proto, že se naučila sbírat zvířata zabítá automobily. Bohužel za tuto

snadně získanou potravu platí káně samo zraněním či smrtí. Dalším velkým nebezpečím pro káně stejně jako pro ostatní velké ptáky druhu je elektrické vedení. Pták zasažený elektrickým proudem patří k nejčastějším pacientům v Záchraných stanicích. Pokud není nalezen a ošetřen člověkem, umírá velmi pomalou a bolestivou smrtí.

Součástí Kablíkovy sbírky ptactva byli tři jedinci druhu káně lesní: samec na jaře, samec na podzim a samice na jaře. Misto odlovu není v katalogu uvedeno. Do dnešní doby se nedochoval ani jeden z nich.

Mgr. P. Ziková

Mariánská zahrada

Pojem Mariánská zahrada jako novum použil J. Gottlieb ve stati *Mariánská zahrada aneb zahrada panny Marie u Jičína*. Autor zde rozšiřuje dosavadní názory odborníků na památkovou hodnotu kulturní krajiny někdejšího panství rodiny Schliků o dva motivy: o nárys geometrické idey kompozičního

gram "Neziskové organizace na cestě do Evropské unie". Jeho cílem je připravit knihovny, muzea a galerie na nové podmínky pro tvorbu komunitních projektů a nové možnosti jejich financování, které vyplývají ze členství ČR v Evropské unii. Jičínské muzeum po konzultaci s PhDr. Čestmírem Jungem při-

jedná, bude zřejmě, uvědomíme-li si, jak jsou rozvojové plány obcí limitovány čtyřletým volebním obdobím, záměry neziskových organizací personálními změnami jejich vedení, jejich vzniky a zániky apod.). Získané prostředky jsou již po dobu jednoho roku Regionálním muzeem a galerií v Jičíně uvolňovány na činnosti, které s novými úkoly souvisejí - na poskytování a společné výměny dat z terénu a z instituce, iniciování historické odpovědnosti u obcí i občanů, komunitní spolupráce s řadou partnerů, a především na spoluvytvoření významného partnera celého procesu - svazku obcí Mariánská zahrada (dále jen MZ).

Důležitost poslání obnovy kulturní krajiny vzali za své někteří představitelé a zastupitelé z několika obcí tohoto území, především Ing. František Obítko z Dolního Lochova a Zdeňka Stránská z Ohavče, ke kterým se záhy přidali další. Ti všichni se stali důležitými spolupracovníky, nakonec přípravným výborem pro vznik nové právnícké osoby.

Svazek obcí MZ se ustavil dne 10.2.2004 s 9 členskými obcemi: Bukvice, Dolní Lochovo, Kostelec, Ohavče, Ostružno, Podhradí, Sedlště, Střevec, Veliš; poté prošel dlouhou cestou, než byl registrován dne 16.7. 2004 s 14 členy - přistoupily Chyjice, Jičíněves, Nemyčevy, Slatiny, Údrnice. V současné době má 15 členů, přistoupilo město Kopidlno. Obec Cholenice schválila rovněž vstup do svazku obcí MZ, na nejbližší valné hromadě bude přijata, vstup zvažuje i obec Staré Místo. Vrcholným orgá-

nem svazku obcí MZ je valná hromada, kde má každá členská obec jednoho zástupce s 1 hlasem. Výkonným orgánem je předsednictvo, odpovědné valné hromadě. Předsedou svazku obcí byla zvolena Bc. Eva Špínová, 1. místopředsedou Jiří Valter, 2. místopředsedou Ing. František Obítko, členy předsednictva jsou Aleš Chmela z Chyjic a Roman Novák z Kopidlna. Svazek obcí MZ je jednou z forem hledání výrazu autenticity, kulturní a společenské soudržnosti území, které chce být v péči o rozvoj území partnerem státní správě i samosprávě.

Svazek obcí MZ se snaží sdružit zájmy členských obcí společnou propagací kulturních aktivit, založením nových tradic, koncepční vizí. Nyní zpracovává marketingovou studii pro turistickou oblast MZ (i pro nečlenské obce), na niž přispěl Královéhradecký kraj částkou 70 tis. Kč. Na výstupy v podobě turistických produktů budou navazovat jednotlivé projekty. Zpracovatelem studie je J.M. Schlik Kontinuum - Ing. Jiří Sochor, po ní bude následovat Strategie rozvoje území MZ, která zobrazí vývoj v následujících 10 - 15 letech s ohledem na všechny oblasti rozvoje. Zhotovena by měla být do března 2005. Z této Strategie budou vycházet všechny následující projekty svazku obcí MZ. Od října 2004 sídlí svazek obcí MZ ve vlastní kanceláři v Jičíně Havlíčkova 56 a kromě vlastní agendy zde působí i jako správce Programu obnovy venkova pro oblast Jičínska.

Bc. Eva Špínová

Dr. Eva Lukášová, Ing. Lenka Nosková, ředitelka zahradnické školy v Kopidlně a předsedkyně svazku obcí Mariánská zahrada Bc. Eva Špínová projednávají možnosti zpřístupnění zámku Kopidlno veřejnosti

řádu schlikovských krajinářských úprav a o obsahový motiv celého díla, jímž je výrazné zastoupení mariánského kultu. Sousloví Mariánská zahrada vzniklo pak v návaznosti na pojem "Valdštejnova zahrada", jímž se označuje barokní komponovaná krajina valdštejnská, veřejnosti mnohem více reflektovaná, v jejímž stínu památky a přírodní zajímavosti Kopidlenska a území Velišského hrbe tu doposud stojí.

V roce 2002 Nadace Open Society Fund Praha vypsala pro-

hlásilo do grantového řízení projekt "Mariánská zahrada - obnova historické kulturní krajiny". Projekt byl úspěšný a byl podpořen grantem ve výši 430 tisíc Kč. Za jeho celospolečenskou hodnotu, která jičínskému úsilí přináší význam tzv. pilotního projektu, je považována otázka, nakolik může právě muzeum se svým místním ukotvením a staletou činností splnit potřebnou roli garanta tak dlouhodobého procesu, jakým je revitalizace a obnova kulturní krajiny. (O jaký problém se

Pohled na část krajiny Mariánské zahrady od obce Keteň

Foto: Jaromír Gottlieb

Z činnosti Regionálního muzea a galerie v roce 2004

Galerie

Bezesporu nejnavštěvovanější výstavou konce minulého a počátku letošního roku byla expozice **Medvídek - nejmilejší dárek**, výstava medvídků ze sbírek českých sběratelů doplněná plyšovými hračkami, zapůjčenými soukromníky z Jičína, kteří zareagovali na naši výzvu a zapůjčili svou nejmilejší hračku. V době od 29.11. do 18.1.2004 se tedy zámecká galerie stala místem dětského snění a vzpomínek.

Regionální výtvarníci - **Anna Hofmanová, Stanislava Serdelová a Břetislav Kužel** vystavovali svá díla od 5. do 29. února. Motivy z Jičína i blízkého okolí v pojetí dvou malířů a keramiky našly své obdivovatele.

Retro Petra Hebera - výstava představila tvorbu známého regionálního výtvarníka, který si vi rady se dřevem, kamenem i kovem v době 4.3. - 28.3.2004

2.4. - 2.5.2004 **Michail Ščigol - malby**. Představovat oleje M. Ščigola by asi bylo nošením dříví do lesa - jeho expresivní pojetí přináší vždy nový pohled na nejrůznější témata, což potvrdila i výstava v zámecké galerii.

Co jméno, to osobnost, to jiný způsob vyjádření. Potvrdili to i **Andrej Barla, Jiří Altman, Milan Vácha**, kteří vystavovali od 6.5. do 6.6.2004. Výstava fotografií, grafiky a plastik, přičemž plastika přecházela volně až do náměstí, kde potom během festivalu Jičín - město pohádky mohli zájemci spolupracovat na nových objektech nebo je sami vytvořit.

Projekt **Cestička do školy**, jehož se zúčastnilo 15 škol okresu Jičín vyústil v prezentaci výsledků bádání formou tiskové konference a následně výstavy, která trvala od 10.6. do 19.6. Práce na sbírání vzpomínek pamětníků, shromažďování fotografií, předmětů a jiných důkazů, že dříve to bylo trochu jinak, započaly již během roku 2003. Z materiálů, získaných tímto výzkumem bude vypracována metodická příručka.

V průběhu celých prázdnin nás **Putování divnou zemí** au-

Medvídek - nejmilejší hračka

Retro Petra Hebera

Jiří Altman, Andrej Barla a Milan Vácha

Vernisáž výstavy Putování divnou zemí

torky Evy Vlasákové provázelo Krajinou Dětství, Krajinou Létání, Krajinou Chaosu a Krajinou Řádu. To byla nabídka nejen expozice v galerii, ale prostřednictvím mapy-hry-katalogu i možnost nově objevovat známá místa.

Výstava výtvarnic sdružených do skupiny **FEMINA** - má za symbol kruh - jako kruh rodiny, připravila na období 18.9. -

Práce A. Hofmanové, S. Serdelové a B. Kužela

Malby Michaila Ščigola

Příprava prezentace projektu Cestička do školy

Hospodářský a živnostenský život v Jičíně

17.10. 2004 expozici, mapující práce všech svých členek za posledních několik let. Sdružení bylo založeno již v 50. letech 20. století.

Výstavní chodba

30.1. - 7.3. **Hospodářský a živnostenský život v Jičíně** - zajímavá, pro mnohé objevná výstava o životě, který pamatují

již jen naše babičky a s nostalgii na něj vzpomínají, protože cukrář Rodr a vinárník Baše a mnohá další, to bývaly v Jičíně pojmy.

Tradiční termín - tradiční pojetí výstavního prostoru: **Od masopustu do Velikonoc v životě venkovských lidí** - 12.3. - 12.4. 2004. Namítajícím, že na to dnes není čas, že je dnes jiná doba, byla výstava trochu nastavením nohy, aby se zastavili

a ohlédl s námi. Na co se nesmělo zapomenout, co se kdy v kterou hodinu muselo připravit, uvařit a jakým způsobem upravit. Co všechno mělo svou zákonitost a že porušení zvyklostí bylo trestáno sankcemi vyšší moci.

Že Karl Kraus, významný evropský žurnalista, byl jičínský rodák, vědí literáti, jičíňáci však jen díky tomu, že na domě č. 43 ve Fortně je umístěna pamětní deska, připomínající tato fakta. Ke 130. výročí narození jsme uspořádali výstavu **Karl Kraus v Jičíně a Jičín v Karlu Krausovi** (22.4. – 16.5.).

Termín od 20.5. do 20.6. patřil tématu trochu ošidnému. Mnozí totiž s ostražitostí, ba ne-libostí hledí na housenky, brouky a podobná stvoření, a tak přírodovědná výstava **Šestinožci mezi námi** přinesla trochu osvěty a přiblížila tento svět ze stránek, která je zajímavá a krásná.

Má-li se jít během prázdnin na výstavu, čerpající svůj námět ze školních lavic, je to nabídka troufalá, ale v případě expozice **Hůl do vody ponořená zdá se být nalomená!** tomu bylo jinak. Výstava ze starých školních pomůcek (26.6. – 19.9.) zavedla návštěvníky hluboko do minulosti a na ukázkách fyzikálních pokusů předvedla dobu, kdy i rákoska měla své místo na

Od masopustu do Velikonoc

Karl Kraus v Jičíně a Jičín v Karlu Krausovi

Vernisáž výstavy Šestinožci mezi námi

Výstava starých školních pomůcek

katedře pana učitele. A nejen to: možnost vyzkoušet si mnohé vlastní rukou, to láká velmi. Bylo to také znát na ohlasech.

Exponáty ze sbírek našich i zapůjčené z mnoha dalších míst, posloužily k vytvoření bohaté expozice **Pocta sv. Hubertovi** (z historie myslivosti) - 30.9. - 31.10. 2004. Trofeje, pušky, mapy, vše, co tvoří svět honiteb, lovů a oslav lesa i zvěře se staly rájem pro ty, kteří nosí

za kloboukem sojčí pírkou.

Ve dnech 21.4. – 24.4.2004 proběhla v Jičíně mezinárodní konference **Karl Kraus – jičínský rodák a světoobčan**. Její součástí byla dne 22.4. vernisáž výstavy ve výstavní chodbě muzea, a ve večerních hodinách odhalení pamětní desky na rodném domě Karla Krause a společenský večer v Krausově rodném domě.

Věra Šejnová

Pocta svatému Hubertovi

Obsah:

Klipcová, B.: Dějiny obcí Keteň, Dolany a Bartoušov	s. 1-8
Sádlo, M.: Keteň po 2. světové válce	s. 8-9
Staniková, J.: Novodobá historie Bartoušova	s. 10
Ulrychová, E.: Archeologie Bartoušova, Dolan a Ketně	s. 11-12
Linková, D.: Památky Bartoušova, Dolan a Ketně	s. 12-14
Nyklová, L.: Kostel sv. Matouše v Dolanech	s. 13
Linková, D.: Národopisné střípky	s. 14
Ziková, P.: Příroda Bartoušova, Dolan a Ketně	s. 14-15
Čermák, K.: Jičínské Nové město v době barokní	s. 15-19
Rodr, J.: Dáma pohov J. Š. Kubínovi	s. 19-20
Úlehla, V.: Jičínská židovská obec v letech 1870-1891	s. 20-21
Ziková, P.: Z Kablíkovy sbírky ptactva - Káně lesní	s. 21
Špinová, E.: Mariánská zahrada	s. 22
Šejnová, V.: Z činnosti RMaG Jičín v roce 2004	s. 23-24

Naše poděkování patří firmám

ERONAL

VOKO
s.r.o.

**KNIHKUPECTVÍ
U PAŠKŮ**

Muzejní noviny vydává 2x ročně Regionální muzeum a galerie v Jičíně | Redakce: Knihovna RMaG, Valdštejnovo nám. 1, 506 11 Jičín, tel./fax: 493 532 204, IČO: 084549
e-mail: muzeumhry@muzeumhry.cz, www.muzeumhry.cz | K tisku připravily: J. Holá a J. Kořínková | Grafická úprava: VOKO reklama s.r.o. | tisk: RK TISK Jičín

Reg. č.: MK ČR E 11559 - Prosinec 2004